

OPERATIVNI PLAN RAZVOJA CIKLOTURIZMA POŽEŠKO-SLAVONSKE ŽUPANIJE

Zagreb, listopad 2017. godine

OPERATIVNI PLAN RAZVOJA CIKLOTURIZMA POŽEŠKO-SLAVONSKE ŽUPANIJE

Naručitelj:
Požeško-slavonska županija

Voditelj studije:
prof. dr. sc. Zoran Klarić

Autori:
prof. dr. sc. Zoran Klarić
dr. sc. Snježana Boranić Živoder
prof. dr. sc. Goran Kos
Lidija Vrečar Mišćin, dipl. oec.

Zagreb, listopad 2017. godine

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. KLJUČNA OBILJEŽJA CIKLOTURIZMA.....	7
3. ANALIZA STANJA CIKLOTURIZMA NA PODRUČJU POŽEŠKO-SLAVONSKE ŽUPANIJE	14
3.1. CIKLOTURISTIČKA INFRASTRUKTURA.....	14
3.2. CIKLOTURISTIČKE KARTE I DRUGI PROMOCIJSKI MATERIJALI I ALATI.....	19
3.3. OBILJEŽJA CIKLOTURISTIČKE PONUDE	21
3.4. PRATEĆE USLUGE ZA CIKLOTURISTE	25
3.5. CIKLOTURIZAM U POSTOJEĆIM PLANSKIM DOKUMENTIMA.....	26
3.6. SURADNJA DIONIKA CIKLOTURIZMA U ŽUPANIJ.....	28
4. SWOT ANALIZA	30
4.1. PREDNOSTI	30
4.2. NEDOSTACI.....	31
4.3. PRILIKE.....	32
4.4. PRIJETNJE	33
5. VIZIJA I CILJEVI RAZVOJA	34
6. STANDARDI ZA RAZVOJ CIKLOTURISTIČKE INFRASTRUKTURE U POŽEŠKO-SLAVONSKOJ ŽUPANIJ.....	36
7. OPERATIVNE STRATEGIJE ZA RAZVOJ CIKLOTURIZMA	46
7.1. OPERATIVNA STRATEGIJA ZA RAZVOJ RUTA I CIKLOTURISTIČKE INFRASTRUKTURE	46
7.2. OPERATIVNA STRATEGIJA ZA RAZVOJ I PROMOCIJU CIKLOTURISTIČKOG PROIZVODA.....	59
7.3. OPERATIVNA STRATEGIJA ZA PODIZANJE KVALITETE LJUDSKIH RESURSA	65
8. PLAN IMPLEMENTACIJE	69
9. PRILOG - TRI SEKCIJE KARTE NOVIH CIKLOTURISTIČKIH RUTA	71

1. UVOD

Operativni plan razvoja cikloturizma osnovni je dokument na temelju kojeg bi se trebao razvijati cikloturizam u Požeško-slavonskoj županiji i ostalim županijama kontinentalnog dijela Hrvatske. Njegovu izradu iniciralo je Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, jer je na temelju prethodno izrađenih planskih dokumenata i aktualnih iskustava utvrđeno da cikloturizam predstavlja oblik turističke aktivnosti sa izuzetno velikom perspektivom razvoja, osobito za turistički nedovoljno razvijeni prostor kontinentalne Hrvatske. Operativni plan razvoja cikloturizma Požeško-slavonske županije (u daljnjem tekstu: Plan) temelji se na obveznim elementima operativnih planova razvoja cikloturizma na području kontinentalnih županija, koji čine sastavni dio Javnog poziva Ministarstva turizma za podnošenje zahtjeva za dodjelu bespovratnih sredstava.

U skladu s obveznim elementima operativnih planova razvoja cikloturizma ovaj Plan sadrži Osvrt na Akcijski plan razvoja cikloturizma RH iz 2015. godine s opisom ostvarenih ciljeva tog plana na području Požeško-slavonske županije, analizu postojećeg stanja cikloturizma, SWOT analizu, viziju razvoja u budućnosti, standarde za razvoj cikloturističke infrastrukture te, kao najvažniji dio, opis mjera, odnosno konkretnih razvojnih projekata na operativnoj razini. Među njima ključno mjesto imaju infrastrukturni projekti, odnosno trasiranje i obilježavanje na terenu prioriternih biciklističkih ruta koje će biti prepoznatljive i zbog kojih bi turisti trebali dolaziti i boraviti u kontinentalnom dijelu Hrvatske, pa tako i u Požeško-slavonskoj županiji.

U slučaju Požeško-slavonske županije to se u prvom redu odnosi na **državnu glavnu rutu br. 8** koja iz smjera Voćina u Virovitičko-podravskoj županiji preko Orljavca i Požege smjerom sjever-jug vodi prema Novoj Kapeli u Brodsko-posavskoj županiji te na **potencijalnu državnu veznu rutu zapad - istok** koja od granice Bjelovarsko-bilogorske županije nedaleko Garešnice preko Lipika, Pakraca, Velike, Kutjeva i Čaglina vodi prema jezeru Borovik u Osječko-baranjskoj županiji. Uz ove dvije rute državnog značaja veću važnost imaju i **Kružna ruta obodom Požeške kotline**, kao i vezne rute od Pakraca i Lipika prema Daruvaru, Novskoj i Kutini te od Pleternice prema Đakovu i Lužanima. Te bi rute trebale biti usklađene s važećom hrvatskom zakonskom regulativom i standardima koje inicira, donosi i predlaže organizacija ECF (Europska biciklistička federacija), kao glavno tijelo u Europi zaduženo za trasiranje cikloturističkih ruta i povezivanje država Europe transnacionalnim biciklističkim rutama kroz projekt EuroVelo, kojeg je od 2016. godine i Hrvatska član i ima svoj Nacionalni koordinacijski EuroVelo centar.

U Planu se iznose i mjere vezane za obilježavanje i unapređenje lokalnih ruta za rekreativne bicikliste, ruta i pratećih sadržaja za korisnike brdskih (MTB) bicikala, koji imaju posebno mjesto upravo u ovoj Županiji, te mjere vezane uz uređenje odmorišta i servisnih stanica za cikloturiste. Sastavni dio Plana čine i mjere vezane uz razvoj 'Bike&Bed ponude' i ugostiteljskih sadržaja za cikloturiste, informativnih i interpretativnih sadržaja, promocijskih aktivnosti, dodatnih usluga za cikloturiste te edukacije iz područja cikloturizma, uključujući i obrazovanje certificiranih biciklističkih vodiča i pratitelja.

Zaključni dio dokumenta sadrži i Plan implementacije s prijedlogom vremenskog okvira prioriteta.

Operativni plan razvoja cikloturizma Požeško-slavonske županije temelji se na Akcijskom planu razvoja cikloturizma u Republici Hrvatskoj iz 2015. godine (u daljnjem tekstu: Akcijski plan), koji cikloturizam shvaća u najširem smislu kao sve oblike turističkog korištenja bicikala. Dakle, on uključuje, ne samo turistička putovanja biciklom i biciklističke izlete, nego i dodatnu sportsko-rekreativnu ponudu vožnje biciklom uređenim ili neuređenim stazama, biciklističke sportske manifestacije, a vodi računa i o potrebama domicilne populacije koja koristi bicikl kao prijevozno sredstvo i sredstvo za rekreaciju.

Plan vodi računa i o činjenici da se kao glavna prepreka snažnijem razvoju cikloturizma u Hrvatskoj u cjelini pa tako i Požeško-slavonskoj županiji ističe mali broj biciklističkih staza i traka, loše trasiranje i održavanje ruta te njihova nepovezanost. Pritom se kao specifikum cijele Hrvatske, a dijelom i Požeško-slavonske županije, ističe pojava da se razvoj cikloturizma za sada većim dijelom svodi na obilježavanje ruta na postojećim cestama, uključujući i one po kojima se ponekad odvija intenzivan promet motornih vozila, a brojne rute prolaze makadamskim cestama i putevima pogodnim samo za brdske bicikle, često na način da se zna nadležnost vlasnika ceste ili puta. Razvoj cikloturizma u Požeško-slavonskoj županiji dodatno ograničavaju i nedostatna smještajno-ugostiteljska ponuda, slaba prateća infrastruktura, neopremljene atrakcije te nedovoljna promocija.

Stoga ovaj operativni plan predviđa stavljanje u prvi plan mjera koje teže ispunjenju glavnih ciljeva Akcijskog plana, a to su:

- Izgradnja i uređenje cikloturističkih ruta na način da udovoljavaju osnovnim kriterijima važeće domaće zakonske regulative i europskim standardima za cikloturizam (EuroVelo);
- Opremanje ruta ujednačenom prometnom i turističkom signalizacijom;
- Uređenje turističke infrastrukture kroz prilagodbu smještaja uvjetima ili kriterijima 'Bike & Bed' standarda te osiguranje potrebnih ugostiteljskih i servisnih sadržaja od interesa za cikloturiste;
- Umrežavanje svih dionika relevantnih za turističko korištenje bicikala; i
- Promocija cikloturizma kao oblika održivog korištenja prostora i generatora stvaranja cjelododišnje turističke ponude.

U kontekstu operacionalizacije aktivnosti koje proizlaze iz Akcijskog plana razvoja cikloturizma treba posebno naglasiti činjenicu da se razvoj cikloturizma uklapa i u glavne smjernice ključnih razvojnih dokumenata na nacionalnoj i na europskoj razini. U slučaju Hrvatske to se u prvom redu odnosi na Strategiju razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine, u kojoj je cikloturizam prepoznat kao jedan od proizvoda s najvećom perspektivom razvoja, a na europskoj razini na dokument Europa 2020 - Europska strategija za održiv i uključiv rast, koji promiče učinkovito korištenje prirodnih resursa te potiče koheziju među članicama Europske unije.

Osobit poticaj podizanju razvoja cikloturizma na višu razinu daju regulatorne mjere koje je donijelo Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, u prvom redu **Pravilnik o biciklističkoj infrastrukturi iz 2016. godine** (NN br. 28/2016), koji sadrži osnovne pojmove kategorija biciklističkih prometnica u Hrvatskoj i precizno razrađene normative o tome kako bi trebale izgledati buduće biciklističke rute ili pravci. Drugi važan dokument je **Pravilnik o funkcionalnim kategorijama za određivanje mreže biciklističkih ruta** (NN br. 91/2013), koji kroz definiciju glavnih nacionalnih koridora na kojima bi se trebale uređivati državne biciklističke rute pruža prostorni okvir za uređenje državnih glavnih, državnih veznih, županijskih i lokalnih biciklističkih ruta u Hrvatskoj, s time da je u tijeku njegova prilagodba potrebama cikloturizma definirana Akcijskim planom. Nakon što se donese i novi **Pravilnik o prometnim znakovima, signalizaciji i opremi na cestama**, koji bi po prvi put trebao uključiti i jasno definirana pravila o označavanju biciklističkih ruta na svim razinama od nacionalne preko županijske do lokalne, Hrvatska će dobiti priliku uključiti se u skupinu odabranih europskih država u kojima biciklizam ima veću ulogu u društvu i cikloturizam čini značajniji segment turističkog poslovanja, a što još nije ostvareno.

2. KLJUČNA OBILJEŽJA CIKLOTURIZMA

Trendovi

Turističko tržište posljednjih godina, među ostalim, obilježava kontinuirani rast potražnje za aktivnim odmorom u destinacijama, pa tako i za cikloturizmom koji čini dio takve ponude. U prilog tome govore brojna istraživanja na ovu temu koja ukazuju na različite promjene u navikama turista. Destinacije koje mogu ponuditi široku paletu mogućnosti za aktivan i sadržajan odmor, u očuvanom i zelenom okruženju, s kvalitetnim uslugama 'po mjeri' gostiju, sve su popularnije na tržištu. Statistički se niti u Europskoj uniji (Eurostat), niti u Hrvatskoj (DZS), cikloturizam posebno ne prati, ali na rast potražnje ukazuju studije Europskog parlamenta (2012.) i Eurostata (2013.). Prema njima, u Europi se godišnje ostvari oko 2,3 milijuna cikloturističkih putovanja i oko 20,4 milijuna noćenja.¹

Ekonomski učinci procjenjuju se na više od 40 milijardi eura, od čega se glavnina (80 %) ostvaruje od jednodnevnih izleta, a oko 20 % od putovanja s noćenjima. Prosječna dnevna potrošnja cikloturista na putovanju s noćenjima iznosi 57,08 eura,² a prosječno trajanje putovanja je 7,7 dana. Zanimljiva je struktura te potrošnje koja pokazuje da 40 % čini smještaj, 30 % hrana i piće i 30 % ostalo.³ Popularnost biciklizma posebno je velika u Europi, kako zbog tradicije vožnje biciklom, posebno u skandinavskim zemljama, tako i zbog razvijene mreže biciklističkih staza i cikloturističkih ruta. Oko polovice stanovnika Europske Unije koristi bicikl na dnevnoj bazi, pri čemu prednjače zemlje sjeverne Europe, najviše Nizozemska, Danska i Finska. Zemlje koje posljednjih godina intenzivno razvijaju cikloturizam i bilježe stalan rast potražnje su Austrija i Francuska.

Ovom trendu pridonose i promjene u stilovima života koji su posljedica potrebe stalnog prilagođavanja društvenim, gospodarskim, okolišnim, tehnološkim i drugim obilježjima suvremenog svijeta. Današnji potrošač raspolaže sa sve manje vremena, sve je više izložen stresu i brzom ritmu života pa preferira više kratkih odmora, sa ciljem vraćanja životne ravnoteže i energije. Biciklizam je upravo jedna od takvih 'soft adventure' aktivnosti koja se veže uz zdravi stil života, boravak u prirodi, uvažavanje ekologije, uživanje u novim krajolicima na drugačiji način, druženje. K tome, ne zahtijeva posebne dodatne pripreme i znanja te se može prilagoditi različitim dobnim skupinama i interesima u destinaciji. Posljednjih godina popularizirao se izraz 'spora putovanja' koja predstavljaju alternativu brzom ritmu života, a radi se o okretanju potrošača prema 'sporijem tempu' (npr. i u gastronomiji raste popularnost 'slow fooda') pri čemu je naglasak na kvaliteti umjesto kvantiteti. Upravo cikloturizam

¹ Studija je uključila 27 zemalja EU te Norvešku i Švicarsku

² Podaci za izračun potrošnje prikupljeni su upitnikom i uključuju samo direktnu potrošnju (ne i indirektnu i induciranu)

³ Piket, P., Eijgelaar, E. i Peeters, P. (2013). European cycle tourism: a tool for sustainable regional rural development. Agroinform Publishing House. Budapest. Ipak, ove podatke treba uzeti s oprezom budući da su istraživanja uključivala zemlje zapadne Europe (Njemačku, Švicarsku, Austriju i Nizozemsku) pa se može pretpostaviti da je u zemljama srednje i istočne Europe potrošnja niža zbog nižih cijena smještaja, hrane i pića i drugih usluga.

odgovara takvim potrebama jer odmor na biciklu pruža osjećaj bijega od užurbanosti, slobode i integracije s prirodom te, općenito, aktivan odmor, ali s 'dinamikom' koja se prilagođava svakom pojedincu.

Obilježja potrošača

Cikloturiste obilježavaju putovanja biciklom barem jednom godišnje, najčešće pripadaju dobnoj skupini u rasponu između 35 do 40 i više godina i obično dnevno voze bicikl od 40 do 60 kilometara. Na cikloturistička putovanja više odlaze muškarci nego žene iako se posljednjih godina to počinje mijenjati i sve se više žena odlučuje na ovakav način odmora. Skloni su iznajmljivati bicikl u destinaciji, posebno kad je riječ o grupnim putovanjima, važna im je mogućnost prijevoza prtljage između mjesta na ruti, te cijene ponudu tematiziranih ruta temeljenih na lokalnim specifičnostima. Kao izvor informacija koriste internet, ali su im važne i klasične tiskane biciklističke karte, signalizacija i GPS uređaji (GPX tragovi ruta).

Kad je riječ o cikloturistima u Hrvatskoj,⁴ dominantno se radi o muškarcima (83 %), prosječne dobi 34 godine, srednjeg ili višeg obrazovanja koji redovito voze bicikl na tjednoj bazi, imaju vlastite bicikle i dobre su kupovne moći. Uobičajeno u destinaciji borave duže od 5 dana i koriste vlastite bicikle na odmoru. Kod izbora destinacije na prvom mjestu im je sigurnost cesta, važne su im označene rute, dostupnost usluga vezanih uz bicikle, dostupnost relevantnih informacija te često vole kombinirati biciklizam s aktivnostima koje im omogućuju druženje. Iako cikloturisti nisu posebno zahtjevni oko smještaja preferiraju specijalizirani smještaj, važan im je odnos usluge i cijena, često biraju privatni smještaj i kampove te su skloni obiteljskim hotelima. Cijene jedinstvena i autentična putovanja u destinacije koje čuvaju svoj okoliš, brinu o kulturno-povijesnom nasljeđu i znaju ga prezentirati na zanimljiv način.

Generalno se cikloturisti, s obzirom na tip bicikla i tip prometnice koje koriste, mogu podijeliti u tri glavne skupine: rekreativci i touring cikloturisti, brdski biciklisti (MTB cikloturisti) i cestovni biciklisti. Najveći potencijal cikloturističke potražnje u Hrvatskoj predstavljaju rekreativni i touring cikloturisti, odnosno, povremeni cikloturisti koji odlaze na vožnju biciklom tijekom odmora u destinaciji.

⁴ Izvor: Kovačić, N. (2015). Profiling bicycle tourists: a case of Croatia. *Tourism and Hospitality Management*. Vol. 21., No. 2, pp. 159-177

Cikloturisti	Obilježje segmenta	Tip bicikla	Tip prometnice
Rekreativni i touring cikloturisti	• Odabiru slikovita mjesta, koriste obilježene i uređene biciklističke staze i ceste s manje prometa • Traže smještaj prilagođen specifičnim potrebama • Često sudjeluju na 'biciklijadama' (domaće tržište - rekreativni biciklisti) Izdvajaju se dvije podvrste prema motivaciji: • Biciklizam je glavni motiv dolaska u destinaciju (individualno ili posredstvom agencije) • Povremeni cikloturisti kojima vožnja biciklom (vlastitim ili u najmu) čini jednu od aktivnosti na odmoru; najveći i najvažniji segment	• Touring/trekking bicikli i gradski bicikli ('city bike') • U Hrvatskoj se dosta koriste i brdski bicikli (MTB), posebice u najmu	• Asfaltirana ili betonska podloga i kvalitetniji makadam • Uređene biciklističke staze i javne ceste s malim prometom
Brdski biciklisti (MTB cikloturisti)	• Traže uzbuđenje, adrenalin, zabavu • Napredni rekreativci i sportaši (pretežito mladi) • Sudjeluju na 'biciklijadama' (domaće tržište) • Dvije podvrste: 'cross-country' i 'downhill' (koji često koriste žičare u planinskim krajevima ljeti)	• Brdski bicikli (mountain bike - MTB) • Više podvrsta ovisno o terenu i načinu vožnje	• Makadam • Trava / zemlja • Strmi i kameniti teren
Cestovni biciklisti	• Pokreće ih motiv sporta i brzine • Sportski natjecatelji (vrhunski) • Mala osjetljivost na promet vozila i strme nagibe • Vole grupnu vožnju	• Cestovni bicikl (tzv. 'specijalka')	• Dobro održavane asfaltirane ceste

Obilježja proizvoda

Biciklizam je sport, rekreacija i turistička aktivnost, dok cikloturizam obuhvaća putovanja biciklom u svrhu rekreacije i odmora kada vožnja biciklom predstavlja integralni dio cjelokupnog turističkog doživljaja. Različite vrste vožnje predstavljaju i različita iskustva i doživljaje, koji ovise o vrsti bicikla, namjeri vožnje biciklom, okruženju i motivima. Postoje različite vrste korištenja bicikala, iako se generalno,

prema namjeni ono može dijeliti na: sportsko (cestovno, brdsko), sportsko-rekreacijsko (cestovno, brdsko), rekreacijsko (obiteljsko, izletničko, na odmoru), touring; a prema trajanju na dnevnu, višednevnu i višetjednu vožnju biciklom.

Integrirani turistički proizvod baziran na cikloturizmu traži prelazak administrativnih granica prostora (gradova ili općina, županija pa i država). To je proizvod koji traži šire ispričanu priču prostora i podneblja pa granice ne bi smjele biti prepreka dobroj, autentičnoj turističkoj priči. Cikloturisti osim dobre i ugodne vožnje na biciklu traže i ljepote prirode, okuse podneblja, tajne i posebnosti prostora, nova iskustva koja mogu pronaći usput.

Cikloturizam predstavlja turistički proizvod koji traži kontinuiran rad na kvaliteti, u smislu stvaranja cjelovitosti, odnosno, povezivanja pojedinih segmenata ponude u zanimljiv i inovativan proizvod koji počiva na lokalnim resursima. Za njegovu su kvalitetu važni i javni i privatni sektor, javni koji osigurava potrebne infrastrukturne elemente, a privatni koji nudi sve potrebne usluge ovom segmentu gostiju. Zbog toga je nužno organizirati destinacijski menadžment koji će osiguravati koordinaciju između dionika i zajednički rad u razvoju ovog proizvoda. Uz brojnost te dobar izbor staza i ruta s kvalitetnom signalizacijom i interpretacijom, važno je osigurati mogućnost najma, popravaka/servisa, prijevoza bicikla, prijevoza prtljage, specijalizirani smještaj, raznoliku ugostiteljsku ponudu prilagodljivu potrebama ovog tržišnog segmenta te dostupnost informacija prilikom obilaska destinacije. Konačno, kroz ciljane promocijske aktivnosti cikloturisti trebaju biti privučeni u destinaciju zbog njenih atraktivnosti i posebitosti koje im potom, primjereno potrebama, trebaju biti predstavljene kroz cjeloviti turistički doživljaj.

Oznake marke kvalitete

Certificiranje, odnosno, uspostavljanje marke kvalitete u funkciji je stalnog podizanja kvalitete turističkih proizvoda pa se tako sve više primjenjuje u cikloturizmu. Marka kvalitete turistima daje osjećaj sigurnosti i olakšava im izbore a, s druge strane, ponuđače proizvoda i usluga, potiče na rad na kvaliteti, održavanje standarda te praćenje i implementiranje trendova vezanih uz zahtjeve suvremenog tržišta. Pored toga, pomaže im u promocijskim i prodajnim aktivnostima s obzirom da ponuđači, objedinjeni istim znakom kvalitete, najčešće provode zajedničke marketinške, posebice, promocijske aktivnosti.

U Europi, koja zahvaljujući svojim geografskim uvjetima kao i dugogodišnjem razvijanju biciklističkih mreža ima vodeću poziciju ciklo turističke destinacije u svijetu razvila se potreba za razvojem i uvođenjem standarda usluga za bicikliste i cikloturiste. Njemačke je prva, prije više od petnaest godina, razvila oznaku marke 'Bett und Bike', koju je prije šesnaest godina uveo klub Allgemeiner Deutscher

Fahrrad-Club (ADFC). Od tada do danas dodijeljeno je više od 5,5 tisuća certifikata. Primjer Njemačke slijedile druge zemlje poput Italije, Mađarske, Danske, Slovačke, Poljske, Švicarske. Danas diljem Europe postoje brojni standardi i oznake kvalitete usluga za cikloturiste. Iako postoje inicijative za njihovo ujednačavanje još uvijek nije postignut jedinstven certifikat na razini Europske unije. Ipak, valja naglasiti da se radi o vrlo sličnim kriterijima i da minimalan skup kriterija najčešće uključuje: mogućnost samo jednog noćenja, sigurno mjesto za parkiranje bicikla (preko noći), informacije za cikloturiste (ploča s kartom i bazičnim informacijama, brošure, letci i usmeni savjeti), osnovni alat za popravak bicikla, pranje i sušenje odjeće, WI-FI, a po mogućnosti i taxi prijevoz, sportski/dijetalni menu.

Kriteriji se najčešće propisuju na način da se definira skup obaveznih i opcionalnih kriterija, po čijem se ispunjenju dobije certifikat koji dodjeljuje nacionalno ili regionalno tijelo. Marka kvalitete ističe se na objektu pomoću propisanog, standardiziranog loga koji se na tabli ističe na objektu kako bi se gosti informirali o specijalizaciji usluge za cikloturiste. Najveći se broj certifikata odnosi na ponudu smještaja, ali se certifikati počinju dodjeljivati i za druge segmente ponude. Tako se osim smještajnih jedinica u Njemačkoj i Austriji certificiraju i ugostiteljski objekti, u Češkoj i Slovačkoj turističke atrakcije, dok se u pojedinim zemljama oznaka marke kvalitete dodjeljuje ugostiteljskim objektima, turističkim atrakcijama i trgovinama (Velika Britanija, Francuska, Nizozemska, Poljska i Mađarska).

Kad je riječ o upravljanju certificiranjem, koje uključuje i obavezni monitoring, iskustva su različita i nema općeprihvaćenih modela. U pojedinim su zemljama to nevladine specijalizirane udruge, negdje su to turističke organizacije, negdje javno-privatna partnerstva ili čak potpuno privatna inicijativa. Primjerice, u slučaju Istre su to IRTA (Istarska razvojna turistička agencija) i Istra Bike & Outdoor DMC, u Štajerskoj su to: Ministarstvo prometa, inovacija i tehnologija, Radna skupina kojom predsjedava Federalno ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i upravljanje vodama dok je u Sloveniji organiziran 'Klaster Hiking and Biking' EIG koji okuplja interesne skupine iz privatnog i javnog sektora.

U Hrvatskoj, kriteriji za izradu posebnih standarda ugostiteljskih objekata propisani su od strane Ministarstva turizma od 2016. godine za skupine Hoteli (NN br. 56/2016., od 17.6.2016.), čl. 46., Posebni standardi, točka 3. propisana je vrsta posebnog standarda - 17. BIKE (za bicikliste), te Uvjeti za posebni standard - Prilog VI. Pravilnika (str. 115-118). Posebni standard BIKE prema Pravilniku može se utvrditi za vrste: Hotel baština (heritage), Difuzni hotel, Hotel, Aparthotel, Turističko naselje, Turistički apartmani i Integralni hotel (udruženi) (http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2016_06_56_1451.html).

Certificiranju za ugostiteljske objekte s pružanjem usluga smještaja i kampove provodila je Udruga 'Moj bicikl,' koja je imala razvijen skup osnovnih i dodatnih

kriterija po uzoru na ADFC Njemačka. Na području kontinentalne Hrvatske 2011. godine bilo je certificirano više od 100 objekata, ali je Udruga prestala s radom. Razvijeni su bili kriteriji za smještajne jedinice (obavezni i dodatni) i kampove.

Kako do ljeta 2016. godine nije postojao propisani posebni standard za ugostiteljske objekte s pružanjem usluga smještaja neke županije koje intenzivno razvijaju cikloturizam pribjegle su samostalnoj izradi kriterija za posebni standard "Bike & Bed" kroz razvoj vlastitih kriterija, dizajn oznaka i proceduru kojom objektima koji iskazuju interes dodjeljuju objektima - Istarska županija 'Istra Bike & Bed' (www.istria-bike.com/hr/smjestaj/info-o-projektu), a Međimurska županija standard kvalitete 'Cyclist Welcome Quality' (www.visitmedimurje.com/bike/).

Inicijativu za jedinstvene uvjete, dizajn oznake i posebni standard 'Bike & Bed' na razini Hrvatske ima Koordinacijsko tijelo za cikloturizam pri Ministarstvu turizma, koje će, uzimajući u obzir dosada razvijene županijske posebne standarde, oznake i educirane biciklističke savjetnike za posebni standard 'Bike & Bed', predložiti i razvijanje nove jedinstvene nacionalne oznake koja bi obuhvatila i sve dosada licencirane i označene objekte na razini županija.

Shodno tome, preporuka Požeško-slavonskoj županiji je sljedeća:

- Prikupiti podatke o zainteresiranim smještajnim objektima s područja Županije te iskazati interes za 'Bike & Bed' označavanje, uz dostavu popisa, izravno Koordinacijskom tijelu za razvoj cikloturizma pri Ministarstvu turizma Republike Hrvatske. Koordinacijsko tijelo prikupit će podatke iz svih zainteresiranih Županija i potaknuti stvaranje jedinstvenog standarda 'Bike & Bed' na nacionalnoj razini te stvaranje modela za njegovu provedbu.
- Sa ciljem da certificiranje smještajnih kapaciteta na razini Županije počne u što kraćem vremenu, provesti mjeru certificiranja kao vlastiti projekt. Takvi certifikati ostali bi važeći i nakon uvođenja modela certificiranja na nacionalnoj razini.

Promocijske aktivnosti i materijali

Za promociju cikloturizma kao turističkog proizvoda zadužen je sustav turističkih zajednica koji u okviru planiranih aktivnosti koristi različite promocijske materijale i alate. Cikloturizam se u destinacijama u kojima predstavlja važan segment ukupne turističke ponude promovira u tiskanim materijalima, putem web stranica i društvenih mreža te putem mobilnih aplikacija.

Kad je riječ o tiskanim materijalima najviše se koriste imidž materijali, cikloturističke karte te specijalizirane proizvodne info brošure/letci. Od posebne su važnosti kvalitetne i pregledne cikloturističke karte koje imaju ucrtane sve zanimljive točke (POI)

(atrakcije, restorani, odmorišta, trgovine, servisi). Takve karte cikloturistima, osim mogućnosti dobrog turističkog upoznavanja destinacije daju i dobar pregled cikloturističke ponude destinacije, te mogućnost planiranja i sigurnost vožnje.

S obzirom na rast potražnje i opsežan skup informacija koje ovaj segment zahtjeva, brojne destinacije kreiraju specijalizirane web stranice. Te su stranice privlačne i zanimljive jer objedinjuju sve elemente ponude na jednom mjestu, interaktivne su i time omogućuju brz i jednostavan pristup informacijama. Uobičajeno u glavnom izborniku imaju informacije/popis staza i ruta, popis certificiranog smještaja, popis manifestacija, popis svih važnih usluga i sadržaja za cikloturiste, aktualnu ponudu. Nude kvalitetne i pregledne karte na koje se mogu dodavati sadržaji (staze/rute, smještaj, atrakcije i drugo). Isto tako, s obzirom na posebne interese moguće je izabrati rute s obzirom na konfiguraciju terena vidljivu u visinskom profilu rute, vrstu podloge, dužinu i slično te preuzeti GPX trag rute, što cikloturistima uvelike olakšava odabir i odluku o posjetu određenoj destinaciji.

Od posebnih aktivnosti, turističke zajednice nastupaju na specijaliziranim sajmovima slobodnog vremena, sporta i avanture u prirodi, te biciklizma i cikloturizma te organiziraju tematska studijska putovanja novinara putem kojih ih upoznaju s cikloturističkom ponudom u svojim destinacijama. Često se radi o udruženim aktivnostima sustava turističkih zajednica koje zajedno razvijaju iste turističke proizvode.

Pored sustava turističkih zajednica cikloturizam se promovira i kroz aktivnosti i materijale specijaliziranih putničkih agencija za sportski i pustolovni turizam, kao i smještajnih objekata koji svoju ponudu vežu uz sadržaje destinacije te tako ističu mogućnosti vožnje biciklom u području gdje se nalaze.

3. ANALIZA STANJA CIKLOTURIZMA NA PODRUČJU POŽEŠKO-SLAVONSKE ŽUPANIJE

3.1. CIKLOTURISTIČKA INFRASTRUKTURA

Zahvaljujući slikovitosti, raznolikosti i očuvanosti krajolika u kojem dominira blago valoviti krajolik s mnoštvom malih naselja, Požeško-slavonska županija spada u dijelove kontinentalne Hrvatske izrazito pogodne za razvoj cikloturizma. Osim ravničarskih i blago brežuljkastih krajolika s brojnim vinogorjima, područje Požeško-slavonske županije ističe se i atraktivnim šumovitim gorskim prostorima pogodnim za brdski biciklizam, u kojem posebno mjesto imaju područje parka prirode 'Papuk' dodatno zaštićenog kao jedini hrvatski geopark svjetskog značaja te najviša slavonska gora Psunj poznata po tradiciji brdskog biciklizma. Za razvoj cikloturizma povoljnu okolnost čini i očuvana ruralna arhitektura, bogata kulturno-povijesna baština i povoljna klima, a u posebne prednosti Županije spada i gusta mreža asfaltiranih lokalnih cesta minimalno opterećenih motornim prometom.

Usprkos navedenim pogodnostima, Požeško-slavonska županija spada u dijelove Hrvatske s neznatnim brojem uređenih biciklističkih traka, te malim brojem označenih ruta, a ima i oskudnu prateću ponuda za cikloturiste. Naime, osim u gradovima Požegi, Lipiku, Pakracu, Kutjevu i Pleternici te Velikoj gotovo da nema smještajnih i ugostiteljskih objekata, a problem je i neuređenost većine atrakcija zanimljivih za cikloturiste te nedovoljna poznatost Županije uslijed lokacije izvan glavnih prometnih pravaca i podalje od autocesta. Zbog rijetke naseljenosti i iseljavanja iz ruralnih dijelova Županije intenzivniji razvoj cikloturizma otežava i nedostatak najosnovnijih pratećih sadržaja za cikloturiste poput jednostavnih ugostiteljskih objekata pa i trgovina.

Iako zbog slabije naseljenosti i pozicije izvan glavnih tranzitnih pravaca prometnice na području Požeško-slavonske županije uglavnom nisu suviše opterećene automobilskim prometom, na mnogim se cestama uslijed ravnog krajolika i velike širine kolnika postižu velike brzine, a pojedini prometniji dijelovi važnijih državnih cesta onemogućavaju povezivanje cikloturističkih ruta, što može demotivirati cikloturiste koji inzistiraju na sigurnim, udobnim i manje prometnim cestama. To se osobito odnosi na državnu cestu D-5 od Lipika prema Daruvaru, državnu cestu D-38 od Brestovca preko Požege do Pleternice te na državnu cestu D-51 od Požege prema Našicama. Istodobno diljem Županije ima i dosta prostora gdje, zbog slabe naseljenosti, nedostaju i najosnovniji prateći sadržaji za cikloturiste poput jednostavnih ugostiteljskih objekata pa i trgovina.

Prema kriteriju važnosti na državnoj razini, glavna biciklistička ruta koja prolazi kroz Požeško-slavonsku županiju je **državna glavna ruta br. 8** granica Mađarske /Terezino Polje - Suhopolje - Voćin - Požega - Nova Kapela - granica Bosne i Hercegovine / Stara Gradiška, koja se nakon prolaska kroz područje BiH preko Banja Luke i Livna vraća u Hrvatsku na graničnom prijelazu Kamensko i preko Trilja vodi do Splita. Radi se ujedno

i o jedinoj državnoj glavnoj cikloturističkoj ruti koja prolazi područjem Požeško-slavonske županije i presijeca ju smjerom sjever - jug preko Papuka, zbog čega se preporučuje naziv 'Ruta Papuk'.

Ipak, za samu Županiju najvažnija ruta je **poveznica Županije smjerom zapad - istok** budući da povezuje većinu općina i gradova u Županiji i uključuje sve glavne vrste krajolika. Ruta Županijom prolazi od granice Bjelovarsko-bilogorske županije kod Ribnjaka Poljana Pakračka te preko Lipika, Pakraca, Orljavca, Velike, Kutjeva i Čaglina vodi do granice sa Osječko-baranjskom županijom kod Starog Zdenkovca. Zbog mogućnosti produljenja prema zapadu u smjeru Garešnice i regionalnog parka Moslavačka gora sve do Zagreba te prema istoku u smjeru Đakova, Vinkovaca i Vukovara ova ruta također ima državni potencijal, u najmanju ruku **državne vezne rute**, a zbog prolaska uzdužno cijelim područjem Slavonije od zapada do istoka između Drave i Save preporučuje se korištenja naziva Slavonska ruta.

Veliki značaj za Županiju ima i **Kružna ruta** obodom Požeške kotline smjerom Požega - Pasikovci - Biškupci - Velika - Kaptol - Kutjevo - Čaglin - Ruševo - Pleternica - Požega kao dodatna poveznica dvaju ruta državnog značaja. Kako ova ruta ujedno povezuje i sve gradove i općine u Županiji osim Lipika, Pakraca i Jakšića ima i status osnovne Županijske rute. Zbog statusa glavne županijske rute i trase koja okružuje Požešku kotlinu nazvana je Kružna županijske ruta, ali može nositi i naziv Požeška kružna ruta. Eventualni naziv ruta 'Zlatna dolina' nije pogodan radi izbjegavanja miješanja s postojećom označenom međunarodnom rutom Ormánság - Zlatna Dolina.

Uz navedene tri glavne rute treba istaknuti i mogućnost kreiranja nekoliko poveznica potencijalnog ranga državnih veznih ruta. Među njima je najvažnija veza Daruvar - Pakrac - Lipik - Novska s potencijalnim odvojkom prema Kutini, koja prati važnu državnu cestu D-5 međunarodnog značaja od Virovitice do Okučana i povezuje tokove Drave i Save, te ruta koja bi dolinu Save kod Lužana preko Pleternice i Ruševa povezala sa Đakovom.

Valja razmisliti i o stvaranju **posebne gorske rute** od Požege preko Velike, park šume Jankovac i Slatinskog Drenovca do Slatine, koja bi zbog prolaska kroz najviši i najatraktivniji dio Parka prirode Papuk usprkos makadamskoj podlozi i visokim nagibima mogla privući fizički spremnije bicikliste. No, ova ruta nije označena na terenu, a nisu označene niti prethodno navedene potencijalne rute državnog značaja. Dio trasa navedenih ruta jedino je djelomično pokriven rutama iz materijala Biciklističke i planinarske staze Požeško-slavonske županije koje nisu označene na terenu, ali su na mrežnim stranicama Turističke zajednice Požeško-slavonske županije (<http://karta.tzzps.hr/>) dostupni njihovi GPX tragovi.

Jedina konzistentno označena biciklistička ruta pogodna za korištenje trekking bicikala u Županiji je ruta Ormánság - Zlatna Dolina, uređena u sklopu realizacije IPA prekograničnog programa Hrvatska 2014. godine. Ona čini dio 400 kilometara duge međunarodne rute s obje strane rijeke 'Drave' koja povezuje južni močvarni dio Mađarske uz Dravu poznat po nazivu Ormánság sa Zlatnom dolinom, odnosno Požeškom kotlinom. Ruta u duljini od 39 kilometara prolazi krajnjim istočnim dijelom

Požeško-slavonske županije od granice s Virovitičko-podravskom županijom na gori Krndiji kod Kutjeva preko Bekteža, Eko centra Latinovac (www.ekocentarlatinovac.hr) i Čaglina do Starog Zdenkovca i granice sa Osječko-baranjskom županijom, a osim 1,6 kilometara na krajnjem istoku cijela je trasirana na asfaltu i uglavnom prolazi cestama s niskim intenzitetom prometa. Ipak, dvije kraće dionice ukupne duljine 3 kilometra prolaze po državnim cestama D-51 i D-53 po kojima se, usprkos prometu nešto manjem od 2.000 vozila dnevno, postižu veće brzine i ima dosta teretnih vozila. Slične značajke imaju i županijske ceste Ž-4117 Kutjevo - Bektež i Ž-4030 Orahovica - Kutjevo, koja kroz Županiju prolazi duljinom od 11 kilometara i penje se sa 150 metara nadmorske visine na 617 metara na gori Krndiji.

Druga označena ruta odnosi na projekt 'Staze lipicanca i kune' na području Lipika i Pakraca, također financiranog bespovratnim sredstvima Europske unije iz Instrumenta predpristupne pomoći - IPA. Radi se zapravo o nekoliko spojenih kružnih ruta koje Pakrac i Lipik povezuju međusobno i s glavnim atraktivnim lokalitetima u njihovoj blizini, u prvom redu s umjetnim jezerima Pjeskara, Raminac i Pakurnovac. Njihova je ukupna duljina oko 30 kilometara i dijelom prolaze asfaltiranim prometnicama, a dijelom nasipima uz vodotoke, tako da su pogodne samo za brdske bicikle. Za razliku od rute Ormánság - Zlatna dolina koja je konzistentno označena cijelom duljinom, ove su rute tek djelomično označene.

Tri označene rute postoje i u južnom brdskom zaleđu Požege i također su namijenjene korisnicima brdskih bicikala. Ukupno su duge 39 kilometara i vode uglavnom šumskim putevima i makadamskim cestama od Požege do sela Gradski Vrhovci, Seoci, Vasine Laze i Čosine Laze na obroncima Požeške gore. Za njihovo je korištenje izdan i letak s opisom, visinskim profilom i jednostavnim, ali upotrebljivom kartom. Za ove tri rute, kao i za prethodno spomenute rute u sklopu projekata 'Staze lipicanca i kune' i Ormánság - Zlatna Dolina' karakteristično je jednostavno označavanje malim oznakama bez naznaka udaljenosti koje nije popraćeno info materijalima na terenu, tako da je mogućnost korištenja ovih ruta ograničeno. Sve označene biciklističke rute u Požeško-slavonskoj županiji prikazane su na slici 1.

Osim navedenih označenih ruta, Turistička zajednica županije trasirala je još 37 lokalnih ruta ukupne duljine 890 kilometara koje nisu označene na terenu, ali su prikazane na tri kartografska materijala koji pokrivaju zapadni, središnji i istočni dio Županije. Materijali sadrže samo podatke o duljini, najvišim i najnižim točkama bez opisa, visinskih profila i GPS tragova, a ne navodi se niti udio pojedinih vrsta podloge. Nešto je više podataka na mrežnim stranicama TZ Požeško-slavonske županije (<http://karta.tzzps.hr/>), gdje postoji i kratak tekstualni opis svake rute s GPX tragom, a budući da je naknadno dodano 7 ruta, uključujući i rutu Ormánság - Zlatna Dolina ima ih ukupno 44. Rute su različitih duljina od svega 4 do 101 kilometra,⁵ s time da većina uključuje i asfalt i makadam, a mnoge i poljske putove. Primjetna je i velika gustoća ruta u području Lipika i Pakraca gdje rute prekrivaju većinu prometne mreže s

⁵ Navedena je i tzv. 'Zelena staza Hrvatska' duga 173 km, no tu se radi o cjelokupnoj ruti Ormánság - Zlatna Dolina u Hrvatskoj, koji uključuje i dio u Osječko-baranjskoj županiji

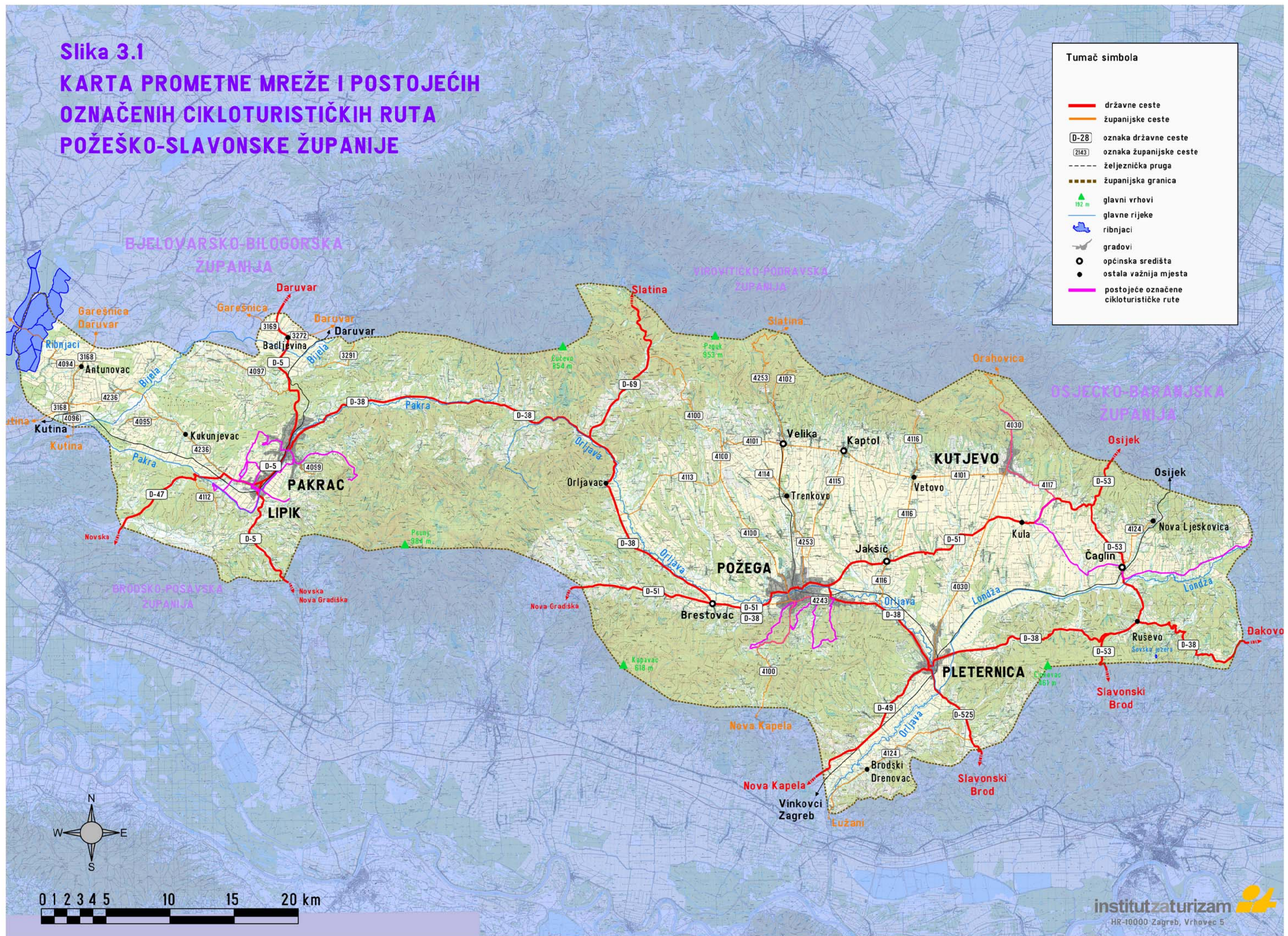
izuzetkom slijepih cesta, a dosta je velika gustoća i u prostoru između Požege i Pleternice. Postoji i nekoliko neoznačenih ruta za brdske bicikliste u bližoj okolici Velike i Kutjeva te kod Latinovca i Milanluga ucrtanih u materijale projekta Ormánság - Zlatna Dolina, dok u ostalim dijelovima Županije ruta gotovo da nema.

Iako su rute uglavnom trasirane na način da izbjegavaju ceste s većim intenzitetom prometa, mnoge prolaze i cestama s velikim prometom motornih vozila, uključujući i najprometnije ceste u Županiji, državnu cestu D-51 između Požege i Brestovca i cestu D-38 između Požege i Pleternice. Primjetno je i korištenje različitih podloga na većini ruta od asfalta do šumskih putova, a brojne rute se i međusobno preklapaju. Zbog toga je glavna ruta pogodna samo za brdske bicikle, a rijetke rute na kojima je moguća vožnja i trekking biciklima uglavnom prolaze cestama na kojima je intenzivniji promet motornih vozila.

Zahvaljujući razvijenoj lokalnoj 'MTB' sceni, najkvalitetnije su trasirane zahtjevne rute namijenjene brdskim biciklistima. Među njima posebno mjesto ima XC kružna ruta 'Kuna' u sklopu bike parka 'Psunj' pokraj planinarskog doma Omanovca nedaleko Pakraca, kvalificirana za održavanje utrka na svjetskoj razini. U sklopu ove rute uređena je i posebna *downhill* staza s većim brojem skakaonica, brvna i drugih oblika „adrenalinskih“ zahvata, koja je danas nažalost zapuštena. Atraktivna XC staza na kojoj su također izvršeni 'adrenalinski' zahvati postoji i u Turniću nedaleko Požege, a dobru ponudu za brdske bicikliste upotpunjavaju i brdske rute na Papuku pokraj Velike te na brežuljcima Požeškog i Kutjevačkog vinogorja.

Iz navedenog se može zaključiti da je velikim dijelom, zbog agilnosti lokalne brdsko-biciklističke populacije, stanje u Županiji, po pitanju uređenosti cikloturističke prometne infrastrukture za brdske bicikliste, razmjerno dobro, ali uz napomenu da je održavanja tih staza/ruta dosta loše. No, stanje je vrlo loše kada je riječ o ponudi za korisnike trekking i cestovnih bicikala, jer osim što u Županiji gotovo uopće nema uređenih biciklističkih staza i traka, vrlo je malo i označenih ruta. Situacija s pratećom cikloturističkom infrastrukturom također nije dobra, jer se smještajni i ugostiteljski sadržaji pogodni za cikloturiste i servisni sadržaji gotovo isključivo odnose na gradove Požegu, Lipik i Pakrac, donekle i na Veliku i Kutjevo, dok u ostalim dijelovima Županije nema gotovo nikakvih pratećih sadržaja, često čak ni ugostiteljskih objekata.

Slika 3.1
KARTA PROMETNE MREŽE I POSTOJEĆIH
OZNAČENIH CIKLOTURISTIČKIH RUTA
POŽEŠKO-SLAVONSKE ŽUPANIJE

3.2. CIKLOTURISTIČKE KARTE I DRUGI PROMOCIJSKI MATERIJALI I ALATI

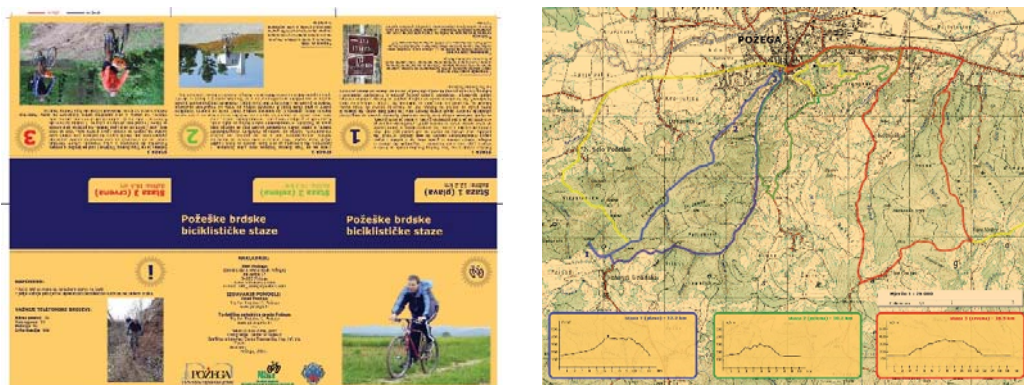
Tiskani promocijski materijali

Tiskani promocijski materijali za cikloturiste u Požeško-slavonskoj županiji razmjerno su oskudni i slabije kvalitete. Naime, ne postoji kvalitetna turistička karta cijele županije koja bi bila pogodna za korištenje od strane cikloturista, a i materijali koji se nude za postojeće rute uglavnom nemaju veliku uporabnu vrijednost. Tri kartografska materijala za zapadni, središnji i istočni dio Županije koje je izdala Turistička zajednica županije sadrže tri karte mjerila 1:40.000, ali su one bez podloge samo s naznačenim glavnim naseljima, odabranim važnijim atrakcijama, konturama cesta i rutama. Budući da se na kartama ne vidi konfiguracija terena, vegetacija, mreža naselja, a nema niti linearnog mjerila, uporabna vrijednost im je vrlo mala. Nešto je kvalitetniji jedino tekstualni dio ovih materijala koji sadrži osnovne brojčane podatke o rutama te podatke o smještajnim i ugostiteljskim sadržajima, ali ne i opise ruta.

Za područje Lipika i Pakraca postoji stilizirana reljefna karta s naznačenim atrakcijama i ucrtanim rutama u sklopu projekta 'Stazama lipicanca i kune', dostupna i na mrežnoj stranici <http://www.slik-lipa.com>, ali u sitnom mjerilu nepogodnom za korištenje od strane cikloturista. Slična je situacija i s materijalom za rutu Ormánság - Zlatna Dolina, koja u podlozi sadrži kartu sitnog mjerila s ucrtanom rutom i istaknutim naseljima na njoj i dostupna je na mrežnoj stranici <https://www.zaklada-slagalica.hr/>. No, u oba materijala nema preciznih podataka o rutama, visinskih profila niti gpx tragova, postoje tek kraći opisi ruta.

Najkvalitetniji materijal je letak koji je izdao Brdsko biciklistički klub Požega www.mtbpozege.com uz pomoć grada i turističke zajednice Požege, koji, iako vrlo jednostavan, sadrži sve osnovne informacije potrebne cikloturistima. Na jednoj strani nalazi se precizna karta u mjerilu 1:25.000 s kvalitetnom topografskom podlogom, naznačenim mjerilom i ucrtanim rutama u različitim bojama s visinskim profilima, a na drugoj se strani nalaze detaljni opisi ruta s glavnim atrakcijama. Stoga bi ovaj letak mogao poslužiti i kao model za izradu materijala i za ostale lokalne rute, pa i neki opsežniji cikloturistički vodič na razini cijele Županije.

Slika 3.2. Letak Brdsko biciklističkog kluba Požega

Turistička zajednica Županije, od tiskanih materijala raspolaže s imidž materijalom 'Zlatna Slavonija'. Riječ je o mapi u kojoj su složeni materijali pet gradova (Lipik, Pakrac, Pleternica, Kutjevo, Požega) i jedne općine (Velika) putem kojih su predstavljeni njihovi turistički potencijali. Materijali su napravljeni po jednoobraznom principu, odnosno, konceptualno i dizajnerski usklađeni. Biciklističke rute promoviraju se kratkim opisnim tekstom u materijalima Lipika i Pakraca.

Mrežne (web) stranice i mobilne aplikacije

Cikloturizam se na mrežnim (web) stranicama Turističke zajednice Požeško-slavonske županije (<http://tzzps.hr>) promovira kroz glavni izbornik 'Doživi' putem kojeg se dolazi do izbornika od 44 rute. Svaka od ruta ukratko je opisana, dane su pregledne informacije o njoj (duljina, start, cilj, najniža i najviše točka, uspon, tip rute, očekivano trajanje, težina), prikazana je na karti te je dostupan kontakt osobe od koje se može dobiti još detaljnijih informacija.

Kad je riječ o mrežnim (web) stranicama županijske turističke zajednice u dijelu karta <http://karta.tzzps.hr> postoje informacije o svim rutama s detaljnim opisima i GPX tragovima ruta i detaljima u okviru kojih su kratki tekstovi. Karte nemaju mogućnost dodavanja sadržaja.

Pored web stranica, od informacijsko komunikacijskih tehnologija postoji i mobilna aplikacija 'Panonia Tour'. Putem ove aplikacije promovira se i predstavlja turistička ponuda s područja Požeško-slavonske županije. Jedna od aktivnosti unutar ponuđenih izbornika je 'Biciklizam'. Aplikacija ima mogućnost povezivanja na društvene mreže (Twitter, Facebook) u području ocjenjivanja sadržaja i dijeljenja lokacije korisnika.

Slika 3.3. Web stranice i mobilne aplikacije u svrhu promocije cikloturizma

3.3. OBILJEŽJA CIKLOTURISTIČKE PONUDE

Smještajna ponuda

U Požeško-slavonskoj županiji je prošle 2016. godine, prema službenom informacijskom sustavu za prijavu i odjavu turista eVisitor, ostvareno 11.516 dolazaka i 27.438 noćenja u komercijalnim smještajnim kapacitetima, od čega su glavninu činili domaći gosti (75 %). Zadnjih pet godina ostvaruje se kontinuiran rast u broju dolazaka i noćenja.

Kad je riječ o smještajnim kapacitetima, oni su izuzetno skromni, tj. radi se o ukupno 740 ležaja u 41 smještajnom objektu. Specijalizirani smještaj za cikloturiste, za sada, ne postoji.

Ključna turistička obilježja važna za razvoj cikloturizma

Relativno mali prostor ove Županije izuzetno je zanimljiv i pogodan za razvoj cikloturizma. Naime, radi se o prostoru koji je drugačiji od uobičajenog percipiranja 'ravne Slavonije'. Ovdje se nalaze i planine i gorja, sa šumovitim višim predjelima te poznatim vinogradima i zelenim oazama u njihovom podnožju. Ovdje je smješten Lipik poznat po izvorštima ljekovitih terminalnih voda i ergeli lipicanaca, grad Pakrac poznat po srednjevjekovnoj kovnici novca (meneta banalis-banovac). Pored toga, gostima su na raspolaganju brojni sadržaji za aktivni odmor u prirodi. Grad Požega, sa izuzetno slikovitom baroknom jezgrom, upravno je i kulturno središte Županije, a još od rimskog doba Požeška kotlina nosila je naziv Vallis Aurea (Zlatna dolina) po čemu je i danas prepoznatljiva. Grad Pleternicu krase poznato marijansko svetište Gospa od suza. Posebno treba istaknuti i grad Kutjevo koje je jedan od najjačih vinskih središta u Hrvatskoj s dugom tradicijom vinogradarstva i podrumarstva. U Kutjevu se od 1232. godine nalazi vinski podrum, najstariji u Hrvatskoj, a paralela 45,3 proteže se kutjevačkim vinogorjem.

Zahvaljujući dugoj tradiciji vinarstva uspostavljene su tri vinske ceste (Vinska cesta vinogorja Kutjevo, Vinska cesta vinogorja Požega-Pleternica i Vinska cesta vinogorja Pakrac) na kojima se pričaju vinske priče i legende i kušaju vrhunska slavonska vina. Takva ponuda uvelike može obogatiti boravak cikloturista u destinaciji jer osim vina nudi se i raznolika gastronomska ponuda, smještaj, mogućnost upoznavanja prirodnih ljepota te brojne sportske i rekreacijske mogućnosti.

Posebno treba istaknuti i Park prirode Papuk zbog njegove iznimne geološke i biološke raznolikosti. Zbog vrijedne kulturne i povijesne baštine područja u kojem se nalazi 2007. godine dobio je status europskog geoparka, a od 2015. godine pod zaštitom je UNESCO-a. Pored biciklističkih, planinarskih i pješačkih staza gostima nudi i brojne druge aktivnosti poput jahanja, razgledavanja špilja, upoznavanje parka uz vodstvo rendžera. Od ove godine u kamp Duboka u Velikoj moguć je i smještaj.

Pored navedenih atrakcija, svojim sportskim sadržajima izletišta i park šuma Omanovac nedaleko Pakraca tijekom cijele godine privlači planinare, rekreativce i izletnike.

Sadržajnosti boravka cikloturista u Požeško-slavonskoj županiji svakako pridonose izvanredni prirodni resursi, značajna kulturno-povijesna baština, sakralna baština, crkve, dvorci, kapela, arheološka nalazišta te brojni kulturno-povijesni spomenici na ovom području.

Slika 3.4. Vožnja kočijom kroz Lipik

Slika 3.5. Cikloturisti u Požeško-slavonskoj županiji

Slika 3.6. Kužni pil u Požegi

Slika 3.7. Park prirode, Papuk

Ugostiteljstvo

Gastronomska ponuda Požeško-slavonske županije čini važan segment ukupne turističke ponude ove županije, koji se posebno ističe u turističkoj promociji. Gostima su na raspolaganju brojni ugostiteljski objekti s naglaskom na ponudu tradicionalne, kontinentalne kuhinje. Uz to, važno je istaknuti tradiciju vinogradarstva/vinarstva te ponudu kušaonica i vinarija, koje mogu biti zanimljive određenim skupinama gostiju orijentiranih na cikloturizam, kao i sve veći broj OPG-ova sa zanimljivim tradicionalnim proizvodima. Upravo ovaj segment ponude može činiti jaki privlačan faktor dolaska cikloturista u ovu županiju i predstavljati osnovu na tematiziranje cikloturističkih ruta.

Izleti

U Požeško-slavonskoj županiji postoji ponuda jednodnevnih i višednevnih izleta za cikloturiste. Turistička agencija u Požegi nudi jednodnevne tematske izlete orijentirane na posjet gradu Požegi i povezivanju s destinacijama u okruženju. Pored toga, nude se i višednevni cikloturistički paket aranžmani, u trajanju od tri do pet dana, koji uključuju teme fotografiranja, vina, gastronomije.

S obzirom da je cikloturizam jedan od ključnih turističkih proizvoda ove Županije koja raspolaže iznimnim prirodnim potencijalom za daljnje jačanje ovog proizvoda i podizanje njegove prepoznatljivosti bit će potrebno širiti paletu ponude izleta. Zbog toga je važno poticati receptivne putničke agencije na aktivnije osmišljavanje ponude biciklističkih paketa na domaćem i međunarodnom tržištu, kao i povezivati izlete s drugim segmentima ponude, posebno gastronomskom ponudom i vinarijama.

Vodiči

Vođenje i/ili praćenje grupe cikloturista na terenu važan je dio cikloturističkog proizvoda i zahtjeva iznimnu odgovornost i obvezu, odnosno, predanost poslu. Stručan, znalački potkovan i vješt biciklistički vodič i/ili pratitelj uvelike će pridonijeti prenošenju osjećaja nezaboravnog doživljaja sa biciklističke ture. Cikloturistički pratitelji i/ili vodiči važna su karika u predstavljanju cjelovitog cikloturističkog potencijala određenog prostora kao integralnog turističkog proizvoda, a od izuzetnog je značaja njihovo stručno osposobljavanje kroz posebne edukacije radi stjecanja posebnih znanja i vještina, uz već očekivano prethodno biciklističko iskustvo. U Požeško-slavonskoj županiji, za sada, nema specijaliziranih vodiča za cikloturizam.

Biciklistička odmorišta

Biciklistička odmorišta važan su dio cikloturističkih ruta, odnosno, destinacijske ponude. Radi se o uređenim mjestima koja se obično sastoje od stalka za bicikle, nekoliko klupa za odmor i stola, koša za smeće, nadstrešnice i info-panoa s kartom i informacijama o mreži biciklističkih ruta područja/županije, a dobrodošli su i alati za popravak bicikla i dostupnost pitke vode. U Hrvatskoj su razmjerno rijetka odmorišta uglavnom jednostavna kao na slikama 3.2., 3.3., iako bi, kad god je to moguće, trebalo izgraditi i nadstrešnice radi mogućnosti odmora biciklista u uvjetima žege ili kiše i drugih padalina (kao na slikama 3.4. i 3.5.).

U Požeško-slavonskoj županiji cikloturistima je na raspolaganju pet odmorišta. Riječ je o odmorištima na jezerima Raminac, Pjeskara i Pakurnovac, odmorištu u okviru Planinarskog doma Omanovac te odmorištu u okviru Etno parka Čantalo u naselju Omanovcu uz cestu Pakrac-Daruvar, gdje je i izvor vode i jezerce. Izgradnja odmorišta realizirana je u okviru projekta 'Stazama lipicanca i kune', financiranog u okviru grant sheme Poslovna infrastruktura IPA IIIC, kojemu je cilj bio jačanje turističkog potencijala i razvoj javne turističke infrastrukture gradova Lipika i Pakraca. Realizacija

planiranih cikloturističkih ruta iz ovog dokumenta zahtijevat će kreiranje veće mreže odmorišta koja će pratiti rute i njihovu zahtjevnost te time pridonijeti ugodni boravka u Županiji.

Slika 3.8. Odmorište - projekt Stazama lipicanca i kune

Slika 3.9. Odmorište – Trg Sv. Terezije u Požegi

Slika 3.10. Primjer odmorišta u Noskovačkoj Dubravi, dravski nasip i hostel „Dravska priča“

Slika 3.11. Primjer odmorišta u Pitomači kod mosta i skele za Križnicu

Sustav informiranja gostiju

Cikloturisti informacije, materijale i preporuke mogu dobiti putem TIC-eva u turističkim zajednicama na području Županije. Sustav turističkih zajednica u Županiji čine TZ Požeško-slavonske županije, Turističke zajednice gradova Lipika, Požege, Pakraca, Kutjeva i Pleternice te TZ Općine Velika, a funkciju TIC-a mogao bi imati i kamp 'Duboka' u Velikoj. Za kvalitetno informiranje cikloturista važno je osigurati potrebne materijale, ali isto tako važno je cikloturiste putem savjetovanja i preporuka poticati na obilazak Županije i uputiti ih na važne atrakcije i njene posebitosti.

Manifestacije

Kad je riječ o cikloturističkim manifestacijama, u Požeško-slavonskoj županiji održava se Biciklijada grada Požege koju organizira Turistička zajednica grada Požege u suradnji s Brdsko biciklističkim klubom Požega. Manifestacija je do sada održana četiri puta. Na MTB stazi na Papuku prošle se godine počela održavati MTB orijentacijska utrka, koja je okupila oko 70 natjecatelja. U Lipiku se u rujnu održava Dječja biciklistička utrka, koja je do sada održana petnaest puta, a okuplja polaznike dječjih vrtića i osnovnih škola. U Lipiku je u lipnju 2017. godine održan BRM 200 km Lipik u

organizaciji Udruge Randonneur Croatia - BK SVN i uz pokroviteljstvo TZG i grada Lipika (link: <http://randonneurs.bksvn.hr/2017/05/31/najava-brm-200-km-lipik-2017> i na [Biciklijade.com](http://biciklijade.com) webu: <http://biciklijade.com/detail/2461>). Dalje, u Požegi se održava biciklijada u svibnju, MTB manifestacija na Papuku u travnju, a tijekom lipnja se održava biciklijada u organizaciji TZG Pakrac i TZG Lipik na ruti Pakrac-Lipik-Pakrac do jezera Pakurnovac.

Slika 3.12. Požeška biciklijada

Slika 3.13. Biciklijada u Pakracu

3.4. PRATEĆE USLUGE ZA CIKLOTURISTE

Za razvoj cikloturizma važno je osigurati sve potrebne prateće usluge koje cikloturistima omogućuju ugodan boravak u destinaciji. Kvalitetna mreža tih usluga pridonosi cjelokupnoj slici destinacije posvećene cikloturistima. Riječ je o mogućnosti najma bicikala (rent-a-bike), razvijenim sustavima javnih bicikala (bike-share sustavi), dostupnim i dobro organiziranim biciklističkim servisima, punionicama za električne ('E') bicikle, trgovinama rezervnim dijelovima i sportskom i biciklističkom opremom i sl.

Najam bicikala (Rent-a-bike)

Na području Županije bicikli se mogu iznajmiti u Lipiku i to u Specijalnoj bolnici i u turističkoj agenciji Lira, u Pakracu u hotelu Pakrac i u turističkoj agenciji Luks Bike Adventure u Požegi. U Specijalnoj bolnici turistima su na raspolaganju električni, gradski i brdski bicikl. Bicikl je moguće iznajmiti u trajanju od 3 do 12 sati po cijenama u rasponu od 10,00 do 30,00 kuna. Turistička agencija Lira travel iznajmljuje bicikle kod ureda Turističke zajednice. Agencija ima trenutno sedam bicikala i iznajmljuje ih po cijeni od 10,00 do 30,00 kuna, ovisno o trajanju najma.

Sustavi javnih bicikala (Bike-share)

Bike-sharing sustav javnog iznajmljivanja bicikala jednostavan je i brz način korištenja bicikla kao prijevoznog sredstva, a osim za lokalno stanovništvo zanimljiv je i turistima jer im omogućuje obilazak destinacije na malo drugačiji način. Za sada, na području Požeško-slavonske županije nema organiziranih sustava javnih bicikala.

Biciklistički servisi

Biciklisti mogu servisirati svoje bicikle u Požeško-slavonskoj županiji na tri lokacije u gradu Požegi te na jednoj lokaciji u Pakracu. S obzirom na planirani razvoj cikloturizma bilo bi dobro u budućnosti unaprijediti mrežu biciklističkih servisa kako bi bila dostupnija i na dijelovima ruta koje su udaljenije od ovih gradskih centara.

Punionice za električne bicikle ('E' bike)

Trenutno u Požeško-slavonskoj županiji postoje dvije punionice za električne bicikle i to u Lipiku u Specijalnoj Bolnici Lipik te u Turističkoj zajednici grada Lipika. S obzirom na značenje cikloturizma u ukupnoj ponudi Županije i rast popularnosti e-bicikala, svakako će trebati širiti mrežu e-punionica. Za sada je potražnja za e-biciklima u Hrvatskoj još relativno mala, ali se iz primjera zemalja u okruženju može vidjeti sve veći značaj ove usluge. Primjerice, u Štajerskoj oko 25 % smještajnih objekata ima punjače za e-bicikle, oko 30-ak objekata koji nude najam e-bicikala te se nude posebne ture za e-bicikliste.

3.5. CIKLOTURIZAM U POSTOJEĆIM PLANSKIM DOKUMENTIMA

Planiranje razvoja cikloturizma treba uskladiti s drugim planovima razvoja, posebice, gospodarskim, turističkim i prometnim. U nastavku se ukratko obrazlažu ključni nalazi ovih dokumenta koje je potrebno uzeti u obzir za cikloturizam.

Master plan razvoja turizma za središnju i južnu Slavoniju s fokusom na Brodsko-posavsku i Požeško-slavonsku županiju (2008.)

Dokument je dio projekta „Održivi razvoj ratom pogođenih područja - županijski razvoj kapaciteta i menadžmenta, Republika Hrvatske“.⁶ Cilj projekta bio je procijeniti potencijale turističkog razvoja ovih dviju županija, definirati viziju razvoja te pružiti smjernice i mogućnosti vezane uz izvore financiranja na projektnom području. Kao ključne prednosti županija navedene su „koncentracija i raznolikost prirodnih atrakcija, koje nude široke mogućnosti za turizam specijalnih interesa i cjelogodišnju potražnju.“ Vizija glasi: „Brodsko-posavska i Požeško-slavonska županija bit će integrirana turistička destinacija s cjelogodišnjom turističkom aktivnošću ciljajući na posjetitelje iz Zagreba, centara Hrvatske i susjednih zemalja. Prepoznatljivost i razlikovnost našeg tržišta temeljit će se na slavonskim brdima, ravninama i dolini rijeke Save, tradicionalnoj folklornoj baštini te vinu i gastronomiji.“

U studiji se ističe povoljan položaj te podrška dionika razvoju turizma dok su, kao problemi koje treba prevladati, navedeni nužnost podizanja kvalitete usluga te povećanje investicija od strane privatnog sektora i njegovo jače povezivanje s javnim

⁶ Izradila ga je konzultantska tvrtka Ecorys.

sektorom. Kao poseban dodatak planu procijenjeni su prihodi od turizma za obje županije. Ukupni prihod uzeo je obzir stacionarne goste, turiste u tranzitu, turiste koji borave u nekomercijalnim smještajnim objektima i jednodnevne posjetitelje. Na temelju tih pretpostavki ukupni mogući prihod u Županiji od turizma procijenjen je na 5,3 milijuna EUR-a godišnje.

Županijska razvojna strategija Požeško-slavonske županije

Županijska razvojna strategija Požeško-slavonske županije za razdoblje 2011. - 2013. odlukom Županijske skupštine produljena je na razdoblje 2011. do 2016. godine. Vizija Županije definirana ovim dokumentom glasi. „Požeško-slavonska županija je moderna i konkurentna županija u kojoj se suvremena tehnologija isprepliće s bogatom poviješću i očuvanim okolišem; to je Županija u kojoj je zadovoljstvo živjeti i raditi.“

U analizi turizma navodi se kako koncept turističke ponude počiva na načelima održivog razvoja i razvitka ruralnog prostora. Govori se o uništenju turističke infrastrukture u Domovinskom ratu, neorganiziranoj turističkoj ponudi, nedostatnim smještajnim kapacitetima i neadekvatnom obrazovanom stanovništvu u ugostiteljskom i turističkom sektoru. Međutim, naglašava se kako se nerazvijenost turističkog sektora može iskoristiti i kao prednost u smislu očuvanih resursa te mogućnosti eko-poljoprivrede i proizvodnje domaće hrane, tradicijskog graditeljstva, razvoja manjih obiteljskih smještaja, očuvanja običaja i razvoja uslužnog sektora obrtništva i poduzetništva. Ističe se potreba povezivanja atrakcija te korištenja izuzetne raznolikosti u smislu mogućnosti razvoja brojnih turističkih proizvoda temeljenih na prirodnim resursima, tradiciji vinarstva i gastronomije, termalnim izvorima vode i sigurnosti područja.

Prostorni plan Požeško-slavonske županije

U Prostornom planu Požeško-slavonske županije, koji je izradio Županijski zavod za prostorno uređenje 2002. godine, ističe se vrijedna i raznolika kulturno-povijesna baština kao potencijal za razvoj kontinentalnog turizma i rekreacije. Navodi se kako je krajem 70-ih i 80-ih došlo do zastoja u razvoju turizma, ali da su ranije općine Požege i Pakraca donekle imale definiran razvoj turizma. Ratna razaranja dobrim su dijelom unazadile turističku ponudu Županije. U Planu se zaključuje kako prostor obiluje mogućnosti za razvoj turističkih sadržaja te se naglašavaju kako treba obnoviti potencijalne turističke sadržaje devastirane tijekom Domovinskog rata, kako treba preoblikovati postojeće sadržaje shodno potrebama suvremenog europskog čovjeka, osigurati kvalitetnu prometnu povezanost, uvesti društvene sadržaje i ponude, uspostaviti vinske ceste i razviti konkurentnost. Od proizvoda se posebno ističu zdravstveni, vjerski, lovni, izletnički, zimski, tranzitni i seoski turizam.

3.6. SURADNJA DIONIKA CIKLOTURIZMA U ŽUPANIJU

Imajući u vidu mnoštvo različitih dionika, uspješna implementacija Operativnog plana razvoja cikloturizma Požeško-slavonske županije neće biti moguća bez njihove kvalitetne suradnje. To je osobito važno kada je riječ o intervencijama u prostoru na planiranju, razvoju i održavanju cikloturističke infrastrukture, biciklističkih oznaka i signalizacije, te drugih sadržaja namijenjenim cikloturistima. Naime, usprkos deklarativnom opredjeljenju društva u cjelini i turističkog sektora za razvoj biciklističke infrastrukture, u praksi su još uvijek prisutni veliki otpori, a posebno je problematična nezainteresiranost lokalne zajednice vezano uz financiranje izgradnje biciklističke infrastrukture, u prvom redu posebnih biciklističkih staza uz javne ceste i traka na kolnicima javnih cesta. Nezainteresiranost i nedovoljan financijski potencijal prisutni su i kada je riječ o pitanju asfaltiranja lokalnih i nerazvrstanih cesta i ostalih puteva iznimno važnih za promet biciklista, iako prema članku 5. odredbi Zakona o sigurnosti prometa na cestama odgovornost za uređenje biciklističkog prometa imaju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, uz prethodnu suglasnost ministarstva nadležnog za unutarnje poslove.

Osim na razini Županije, nužno je voditi računa i o dionicima na državnoj razini. Među njima se kao dva ključna ističu **Ministarstvo turizma** kao nositelj izrade operativnih planova razvoja cikloturizma za kontinentalne županije i osnivač Koordinacijskog tijela za razvoj cikloturizma (u ožujku 2016. godine) te **Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture** kao tijelo nadležno za planiranje izgradnje nacionalne mreže biciklističkih ruta i donošenje zakona i pravilnika koji se odnose na biciklistički promet, pa tako i na cikloturizam. Vezano uz djelovanje ova dva ministarstva kao važni dionici pojavljuju se i **Hrvatska turistička zajednica** kao krovna organizacija bitna za promociju cikloturizma na nacionalnoj i međunarodnoj razini, javno poduzeće **‘Hrvatske ceste’** s osnovanom Grupom za biciklistički promet i infrastrukturu pri Sektoru za razvoj i strateško planiranje kao tijelo nadležno za biciklističke rute državnog značenja i izgradnju infrastrukture u koridorima državnih cesta, a u manjoj mjeri i **‘Hrvatske željeznice’** vezano uz prijevoz biciklista i bicikala željeznicom.

Za reguliranje kretanja biciklista po javnim prometnicama veliku važnost ima i **Ministarstvo unutarnjih poslova** kao tijelo nadležno za sigurnost prometa i biciklističkog prometa na javnim cestama, a značajnu ulogu ima i **Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije** vezano uz financiranje projekata koji trebaju proizaći iz operativnih planova razvoja cikloturizma. Ne smije se zanemariti niti **Ministarstvo poljoprivrede** kao krovno tijelo nadležno za poljoprivredne i šumske površine, lovišta i prostore uz nasipe za zaštitu od poplava, na koje se odnosi značajan dio biciklističkih ruta, posebno onih namijenjenih brdskim biciklistima. Na Ministarstvo poljoprivrede su, kao također važni dionici, vezana i javna poduzeća **‘Hrvatske vode’** i **‘Hrvatske šume’**.

Na lokalnoj razini ključnu ulogu imaju dionici kojima je cikloturizam u osnovnom fokusu interesa, a to se osim na samu **Županiju** kao korisnika bespovratnih sredstava

i **regionalnu razvojnu agenciju** kao tijelo koje bi trebalo pribaviti sredstva za ulaganja u razvoj cikloturizma odnosi u prvom redu na biciklističke i cikloturističke organizacije i udruge, Županijsku upravu za ceste, sustav turističkih zajednica te jedinice lokalne samouprave. **Koordinacijsko tijelo za razvoj cikloturizma Hrvatske** i stručnjaci i županijski predstavnici okupljeni u istom, zajedno s biciklističkim udrugama ističu se kao subjekti najpozvaniji za planiranje, kreiranje i provjeru kvalitete biciklističkih ruta, vođenje informacijske baze o rutama i pratećoj cikloturističkoj ponudi svake županije te podršku u izradi cikloturističkih karata.

Županijska uprava za ceste (ŽUC) ima osobitu ulogu zbog toga što se po županijskim i lokalnim cestama vodi većina biciklističkih ruta pa su te prometnice ključne za izgradnju biciklističke infrastrukture (traka na kolniku), a ŽUC i jedinice lokalne samouprave čine ključan faktor glede planiranja, ulaganja u izgradnju i održavanje cikloturističke infrastrukture. **Županijska turistička zajednica** ima ključnu ulogu prilikom organizacije cikloturističkih aktivnosti i promocije cikloturizma na razini cijele županije te kao koordinator djelovanja **lokalnih turističkih zajednica**. Značajnu ulogu imaju i **turističke agencije**, odnosno destinacijske menadžment kompanije koje se bave cikloturizmom, posebice sa aspekta privlačenja turističke potražnje te organizacije i podrške cikloturističkim događanjima.

Najvažniji od svih dionika je Županija, koja bi trebala koordinirati rad svih ostalih dionika, u koje osim prethodno navedenih spadaju i poduzetnici uključeni u razvoj cikloturizma. U njih, u prvom redu, spadaju subjekti koji se bave prihvatom cikloturista u smještajnim objektima, pružatelji ugostiteljskih, trgovačkih, informativnih i servisnih usluga za cikloturiste, ponuditelji nekih specifičnih usluga za cikloturiste kao što su najam bicikla ('rent-a-bike'), sustavi javnih bicikala ('bike share') i dr. Ne smije se zanemariti ni neke posebne dionike poput Hrvatske gorske službe spašavanja (HGSS) vezano uz sigurnost kretanja biciklista po šumskim i gorskim prostorima i izradu karata za aktivan odmor u prirodi, lovačka društva i privatne koncesionare lovišta Hrvatskih šuma kao korisnike šumskih resursa zanimljivih za prolazak cikloturista, itd.

Dodatna važnost županije proizlazi i iz potrebe koordinacije rada jedinica lokalne samouprave, koje često mogu imati različite interese, kao i vezano uz suradnju sa susjednim županijama. Naime, cikloturističke rute prolaze kroz više općina i gradova pa i županija, a cikloturiste ne zanimaju administrativne granice županija pa ni cijelih država. Upravo zbog toga je Ministarstvo turizma kao inicijator i financijer izrade operativnih planova inzistiralo na dogovoru između ključnih dionika u destinaciji kao nezaobilaznom elementu Plana, odnosno na potpisu sporazuma o provedbi Plana od strane ključnih dionika.

4. SWOT ANALIZA

Osnovni cilj SWOT analize je objektivno sagledavanje svih relevantnih prednosti i slabosti Požeško-slavonske županije kao cikloturističke destinacije, kao i sagledavanje prilika i prijetnji iz okruženja koje mogu utjecati na budući razvoj cikloturizma. Analiza je velikim dijelom temeljena na Akcijskom planu razvoja cikloturizma iz 2015. godine koji se odnosio na cijeli prostor Hrvatske, jer je većina elemenata slična za većinu kontinentalnih županija. No, u analizu su uneseni i brojni posebni elementi do kojih se došlo tijekom analize raznih dokumenata koji se odnose na problematiku cikloturizma u Požeško-slavonskoj županiji, kroz razgovore s dionicima i tijekom terenskog obilaska Županije. Važnu ulogu imale su i opservacije članova ekspertnog tima temeljene na iskustvu u radu na cikloturističkim projektima i osobna iskustva autora kao cikloturista i člana Koordinacijskog tijela za razvoj cikloturizma Hrvatske pri Ministarstvu turizma.

SWOT analiza utemeljena na ovim premisama čini osnovu za predlaganje konkretnih mjera potrebnih za razvijanje cikloturizma kao turističkog proizvoda, a tako i za planiranje njegovog razvoja na području Požeško-slavonske županije. Ona je važna i kao podloga za formuliranje operativnih ciljeva i mjera, a tako i za financiranje cikloturističke infrastrukture te poticanje razvoja pratećih poduzetničkih aktivnosti.

4.1. PREDNOSTI

Glavna prednost Požeško-slavonske županije kada je riječ o razvoju cikloturizma je raznolik i atraktivan krajolik izuzetno očuvane prirode, kojeg karakterizira dominacija ravničarskog i blago valovitog krajolika kao izrazito pogodnog za biciklizam. Valja istaknuti i poseban ugođaj vezan uz činjenicu da se radi o prostoru koji spada u Slavoniju kao regionalnu cjelinu izraženog identiteta, ali u kojem, za razliku od većine drugih dijelova Slavonije, prevladavaju mala naselja očuvane ruralne arhitekture i ima znatno više brdovitog krajolika.

PREDNOSTI
Raznolik i atraktivan krajolik izuzetno očuvane prirode i posebnog ugođaja
Pogodnost prostora Županije za razvoj cikloturizma zbog slikovitog ravničarskog, blago valovitog i brežuljkastog krajolika sa očuvanom ruralnom arhitekturom
Velik broj lokalnih cesta neopterećenih prometom motornih vozila pogodnih za vođenje cikloturističkih ruta
Pozicija u podnožju Parka prirode i svjetskog geoparka Papuk
Izrazita pogodnost krajolika za korištenje bicikala uslijed prevladavanja blago valovitih predjela i mnoštva slikovitih malih naselja
Snažna tradicija i dobri uvjeti za brdski biciklizam s više atraktivnih ruta i XC staza
Visoka razina osobne sigurnosti
Podrška javnog sektora u razvoju cikloturizma, naročito Ministarstva turizma

Mnoštvo malih naselja ima za posljedicu velik broj lokalnih cesta neopterećenih prometom motornih vozila pogodnih za vođenje cikloturističkih ruta, a cikloturistički su zanimljivi i slikoviti tereni uz dolinu Orljave kao najvažnije rijeke u Županiji, ali i nekih drugih rječica poput Pakre, Londže ili Veličanke. Dodatnom zamahu razvoja cikloturizma u Požeško-slavonskoj županiji doprinosi i potreba za širenjem turističkih aktivnosti na kontinentalni dio Hrvatske, zbog čega se povećao i poduzetnički interes za bavljenje različitim aktivnostima vezanim za cikloturizam. Tome u prilog idu i komplementarnost sa ostalim oblicima turizma u prostoru Županije, posebno s ruralnim, vinskim i konjičkim turizmom, a u području Papuka i Punsja i s planinarstvom, alpinizmom i ekoturizmom.

4.2. NEDOSTACI

Razmjerno niska aktualna razina razvijenosti cikloturizma u Požeško-slavonskoj županiji s obzirom na brojne prethodno navedene prednosti rezultat je velikog broja slabih točaka. One se najvećim dijelom odnose na cikloturističku infrastrukturu, odnosno neznatan broj izgrađenih biciklističkih staza i traka usprkos razmjerno velikoj širini cesta, što omogućava postizanje velikih brzina motornih vozila. Značajan nedostatak predstavlja i pozicija Županije izvan glavnih pravaca tranzitnih turističkih kretanja i podalje od većih gradova kao važnih izvora cikloturističke potražnje, kao i činjenica da njome ne prolazi niti jedna EuroVelo ruta niti neka od velikih rijeka poput Drave, Save ili Dunava kao osobito privlačnih okruženja za touring cikloturiste na višednevnim putovanjima.

NEDOSTACI
Izuzetno mali broj izgrađenih biciklističkih staza i traka usprkos širokih cesta
Nepostojanje EuroVelo ruta i ruta uz velike rijeke
Otežano vođenje ruta zbog prometnih cesta na mnogim važnim pravcima
Nedostatak smještajnih i ugostiteljskih sadržaja na mnogim rutama
Nedostatak kvalitetnih kartografskih i informativnih materijala
Slaba tradicija korištenja bicikala
Pozicija Županije izvan glavnih pravaca tranzitnih turističkih kretanja
Nedovoljna promocija na cikloturističkim tržištima
Slaba smještajna i prateća uslužna ponuda za cikloturiste, posebno servisa i najma bicikala

Iako u županiji nema mnogo cesta s velikim intenzitetom motornog prometa, dionice državnih cesta D-51 od Brestovca preko Požege prema Našicama, D-38 od Požege do Pleternice te D-5 od Lipika prema Daruvaru dosta otežavaju oblikovanje duljih cikloturističkih ruta. Privlačenje većeg broja cikloturista otežava i nepostojanje kvalitetnih kartografskih i informativnih materijala na razini Županije namijenjenih cikloturistima, što je dijelom posljedica i slabe tradicije u korištenju bicikala usprkos pretežito ravničarskom krajoliku. Usprkos značajnim pomacima zadnjih godina,

posebice u domeni brdskog biciklizma, ulaganja u promociju na cikloturističkim tržištima i razvoj turističkog proizvoda, pomaci cikloturizma još uvijek su dosta niski, a nedostatak predstavlja i slaba smještajna i prateća uslužna ponuda za cikloturiste, posebno servisa i najma bicikala.

4.3. PRILIKE

Iz analize osnovnih prednosti i nedostataka Požeško-slavonske županije kao cikloturističke destinacije mogu se detektirati prilike koje joj se pružaju ukoliko se dodatno unaprijede dobre strane i istovremeno uklone ključni nedostaci, budući da Požeško-slavonska županija još uvijek ima status nedovoljno poznate cikloturističke destinacije. Kako velika većina cikloturista u Hrvatsku dolazi individualno, to znači da bi primjereno opremanje najatraktivnijih ključnih ruta po pitanju standardizacije u označavanju i kvalitetnih pratećih sadržaja, posebice ugostiteljskih sadržaja, odmorišta i servisa, moglo brzo povećati turističku potražnju. To se osobito odnosi na državnu glavnu rutu br. 8 koja povezuje doline Drave i Save, ali i na uzdužnu rutu od krajnjeg zapada do krajnjeg istoka Županije koja povezuje središnje dijelove cijele Slavonije kao povijesne regije.

PRILIKE
Status Požeško-slavonske županije kao neotkrivene cikloturističke destinacije
Uređenje nacionalne mreže cikloturističkih ruta i standardizacija biciklističke signalizacije
Pozicioniranje Županije kao brdsko biciklističke destinacije radi gorovitog i planinskog prostora i tradicije u brdskom biciklizmu
Korištenje fondova EU za uređenje infrastrukture, atrakcija i drugih sadržaja za cikloturiste
Korištenje novih tehnologija, posebno u domeni GPS-a i većeg korištenja E-bikeova
Podizanje ekološke svijesti i s time povezano poticanje korištenja bicikala
Razvoj odmorišta, servisa i drugih pratećih sadržaja za cikloturiste
Opći rast potražnje u cikloturizmu u kontinentalnom dijelu Hrvatske

Uređenje ovih ruta pomoglo bi i agencijama koje se bave organiziranim dolascima cikloturista, jer bi korisnicima svojih usluga mogle ponuditi atraktivne nove i razmjerno dugačke linijske i kružne biciklističke rute. Zbog međunarodne dimenzije i pozitivnih učinaka vožnje bicikla na zdravlje ljudi, očuvanje okoliša i razvoj ruralnih područja tu bi veliku ulogu mogle imati mogućnosti korištenja fondova EU za uređenje cikloturističke infrastrukture, uključujući i intervencije na prometnicama, što je već u manjoj mjeri i ostvareno. Iako raspolaže s brojnim ravnim i blago valovitim krajolicima, Požeško-slavonska županija zahvaljujući obilju gorovitog i šumovitog prostora te snažnoj lokalnoj brdsko biciklističkoj sceni ima veliku šansu pozicionirati se i kao vrhunska brdsko biciklistička destinacija.

Veliku ulogu moglo bi imati i intenzivnije korištenje novih tehnologija u domeni GPS-uređaja i većeg korištenja E-bicikala, osobito pogodnih za kretanje u brdovitim prostorima, kao i opći rast potražnje u cikloturizmu u kontinentalnom dijelu Hrvatske. Važnu priliku predstavlja i podizanje ekološke svijesti u Hrvatskoj te s tim povezano intenzivnije korištenje bicikala od strane domaće populacije, kao i snažniji razvoj ponude pratećih sadržaja za cikloturiste, u prvom redu odmorišta i servisa, koji zbog svoje trenutne oskudnosti dosta ograničavaju daljnji razvoj cikloturizma u Županiji.

4.4. PRIJETNJE

Aktualna gospodarska situacija u Hrvatskoj i iseljavanje iz ruralnih prostora uvjetuje, usprkos mnogobrojnim mogućnostima, niz opasnosti za budući razvoj cikloturizma. Najveći broj prijetnji vezan je uz nedostatak sredstava za financiranje cikloturističke infrastrukture i ostalih sadržaja namijenjenih cikloturistima, kao i na otežanu izgradnju biciklističkih staza i traka zbog imovinsko-pravnih problema. Kao specifični problem Požeško-slavonske županije javlja se i niska kvaliteta održavanja mnogih lokalnih makadamskih cesta, često nepogodnih za korištenje trekking i pogotovo cestovnih bicikala. Ima još uvijek i dosta nerazminiranih područja nakon Domovinskog rata, posebice uz državnu cestu D-38 između Pakraca i Kamenske.

PRIJETNJE
Nedostatak sredstava za financiranje prometne infrastrukture i pratećih cikloturističkih sadržaja uslijed iseljavanja iz ruralnih prostora
Otežana izgradnja biciklističkih staza i traka zbog zakonsko-regulativnih i imovinsko-pravnih problema
Porast broja prometnih nesreća u kojima sudjeluju biciklisti
Nedostatak sredstava za održavanje biciklističke infrastrukture i signalizacije
Nedovoljno privlačenje sredstava iz fondova Europske unije za projekte vezane uz cikloturizam
Nesklonost Županije i nizak financijski potencijal jedinica lokalne samouprave vezano uz izdvajanje za cikloturističku infrastrukturu
Niska razina održavanja makadamskih cesta
Ograničene financijske mogućnosti djelovanja malih kontinentalnih turističkih zajednica

Porast biciklističkog prometa sadrži i opasnost od povećanja broja prometnih nesreća u kojima sudjeluju biciklisti, posebice ima li se u vidu nesklonost Županije i jedinica lokalne samouprave u izdvajanju za uređenje cestovne infrastrukture, a što je važno radi sigurnosti i jačeg privlačenja cikloturističke potražnje. Među važne opasnosti spadaju i limitirane mogućnosti privlačenja sredstava iz fondova Europske unije, kao i ograničene financijske mogućnosti djelovanja malih kontinentalnih turističkih zajednica, što se velikim dijelom odnosi upravo na Požeško-slavonsku županiju.

5. VIZIJA I CILJEVI RAZVOJA

VIZIJA

Vizija razvoja cikloturizma predstavlja željenu sliku budućnosti koja s jedne strane potiče na aktivnosti i inspirira zajednicu u nastojanju njenog ispunjenja, a s druge strane, počiva na realnim osnovama, odnosno, definiranim prednostima Županije kao cikloturističke destinacije i razumijevanju ograničenja njenog razvoja. Polazište za promišljanje vizije svakako su prirodne jedinstvenosti Županije koje se odnose na pomalo 'drugačiju' Slavoniju obilježenu ravnim, ali i brdovitim krajolicima pogodnim za različite tipove i vrsta cikloturističkih ruta. Također, vizija uzima u obzir dosadašnje planove Županije kao i planove razvoja cikloturizma na području kontinentalne, ali i cijele Hrvatske.

U skladu s time, vizija razvoja cikloturizma u Požeško-slavonskoj županiji može se formulirati na sljedeći način:

„U 2020. godini cikloturizam će u Požeško-slavonskoj županiji biti jedan od nositelja turističkog razvoja te pokretač poduzetništva u turizmu. Zbog raznolikosti reljefa na malom prostoru njegova će se privlačnost temeljiti na širokoj paleti ponude ruta vezano uz njihovu zahtjevnost i tematsku povezanost sa sadržajima ponude zdravstvenog turizma, eno-gastronomije te eko i kulturnog turizma.“

Iz vizije proizlazi kako buduće akcije trebaju usmjeriti na kapitaliziranje činjenice da je Požeško-slavonska županija prostorno kompaktna s raznolikim i za cikloturizam zanimljivim reljefom. U Županiji koja je, povijesno gledano, u turizmu bila vezana uz zdravstveni turizam i u kojoj se zadnjih godina intenzivno radi na unapređenje eno-gastromske ponude, razvoj cikloturizma može pridonijeti ukupnoj kvaliteti ponude i njenom povezivanju u sadržajne turističke proizvode.

CILJEVI

Prema Strategiji razvoja turizma Republike Hrvatske cikloturizam je oblik turizma posebno važan za razvoj kontinentalnog dijela Hrvatske. Da bi se njegov razvoj snažnije pokrenuo te da bi se ispunila vizija cikloturizma Požeško-slavonske županije važno je realizirati sljedeće ciljeve:

1. Kroz umrežavanje dionika stvoriti organizacijski okvir kako bi se intenzivirao razvoj cikloturizma na prostoru cijele Županije
2. Razviti mrežu atraktivnih, uređenih, sigurnih, održavanih i dobro uređenih cikloturističkih ruta čiju atraktivnost podupire dobro organiziran i kvalitetan sustav svih potrebnih specijaliziranih usluga za cikloturiste
3. Jasno regulirati kretanje biciklista po svim vrstama cesta (državnim, županijskim, lokalnim, nerazvrstanim) i putova s hrvatskim propisima i najboljom europskom praksom po pitanju sigurnosti, uključujući i kretanje po posebnim vrstama puteva i teritorija (s posebnom pažnjom na zaštićena područja)

4. Stvoriti poticajnu klimu za poduzetništvo u domeni smještaja, ugostiteljstva, servisa, trgovina, najma bicikala, agencijskih usluga za cikloturiste, biciklističkih vodiča i pratitelja i drugih aktera turističke ponude kako bi se rute dobro povezale sa svim segmentima turističke ponude u Županiji
5. Intenzivirati promocijske i info aktivnosti sustava turističkih zajednica i drugih dionika kroz izradu kvalitetnih promocijskih materijala i provedbu zajedničkih/udruženih aktivnosti s naglaskom na specifičnost Županije u smislu kontrasta imidža 'ravne Slavonije' i raznolikosti reljefa Požeško-slavonske županije.

Za ostvarenje svih ciljeva i vizije razvoja cikloturizma u Požeško-slavonskoj županiji početnu točku predstavlja snažno umrežavanje i koordinacija svih relevantnih dionika iz privatnog i javnog sektora. Ovaj prvi preduvjet, koji je organizacijske naravni, stvorit će temelje za financijski zahtjevnije korake, ponajprije, realizaciju infrastrukturnih projekata. Iako se posljednjih godina kroz niz projekata u Županiji poticala poduzetnička aktivnost, domaću javnost je važno upoznati i educirati o temi potencijala cikloturizma i specifičnostima ovoga tržišta. Osim aktivnosti usmjerenih prema domaćoj javnosti bit će potrebno i snažnije okretanje promociji prema potencijalnim tržištima u inozemstvu, osiguravanje potrebnih promotivnih materijala i provedbu aktivnosti koje će rezultirati privlačenjem većeg broja cikloturista i postepenim stvaranjem imidža Požeško-slavonske županije kao poželjne cikloturističke destinacije.

6. STANDARDI ZA RAZVOJ CIKLOTURISTIČKE INFRASTRUKTURE U POŽEŠKO-SLAVONSKOJ ŽUPANIJ

Glavnu prepreku snažnijem razvoju cikloturizma u Hrvatskoj, osim izuzetno malog broja posebno izgrađenih biciklističkih staza i traka, predstavlja još uvijek do kraja neriješena, regulatorna osnova za označavanje, signalizaciju i opremanje biciklističkih ruta. Naime, iako je Ministarstvo mora, pomorstva i infrastrukture 2013. godine donijelo **Pravilnik o funkcionalnim kategorijama za određivanje mreže biciklističkih ruta**, a 2016. godine novi **Pravilnik o biciklističkoj infrastrukturi**, još uvijek nije donesen novi *Pravilnik o prometnim znakovima, signalizaciji i opremi na cestama* koji bi po prvi put regulirao obilježavanje biciklističkih ruta, a što u postojećem Pravilniku iz 2005. godine (NN 33/2005) nije regulirano.

Kako je istodobno snažan razvoj cikloturizma u Hrvatskoj stvorio potrebu za označavanjem ruta u prostoru, u nedostatku važećih propisa na terenu su se počeli koristiti raznovrsni sustavi označavanja biciklističkih ruta. Ovi se sustavi međusobno znatno razlikuju ne samo između pojedinih županija, nego i unutar njih. Prisutne su i ogromne razlike između pojedinih dijelova Hrvatske, pri čemu, neovisno o stvarnim potrebama, u nekim dijelovima Hrvatske gotovo uopće nema označenih biciklističkih ruta, a u nekima one prekrivaju velik dio cjelokupne cestovne mreže, kao što je slučaj u Požeško-slavonskoj županiji. Dodatni problem je i izrazita nepovezanost cikloturističkih ruta, jer je ogromna većina ruta lokalnog karaktera i ograničena na pojedine županije, a često i samo na pojedine općine i gradove.

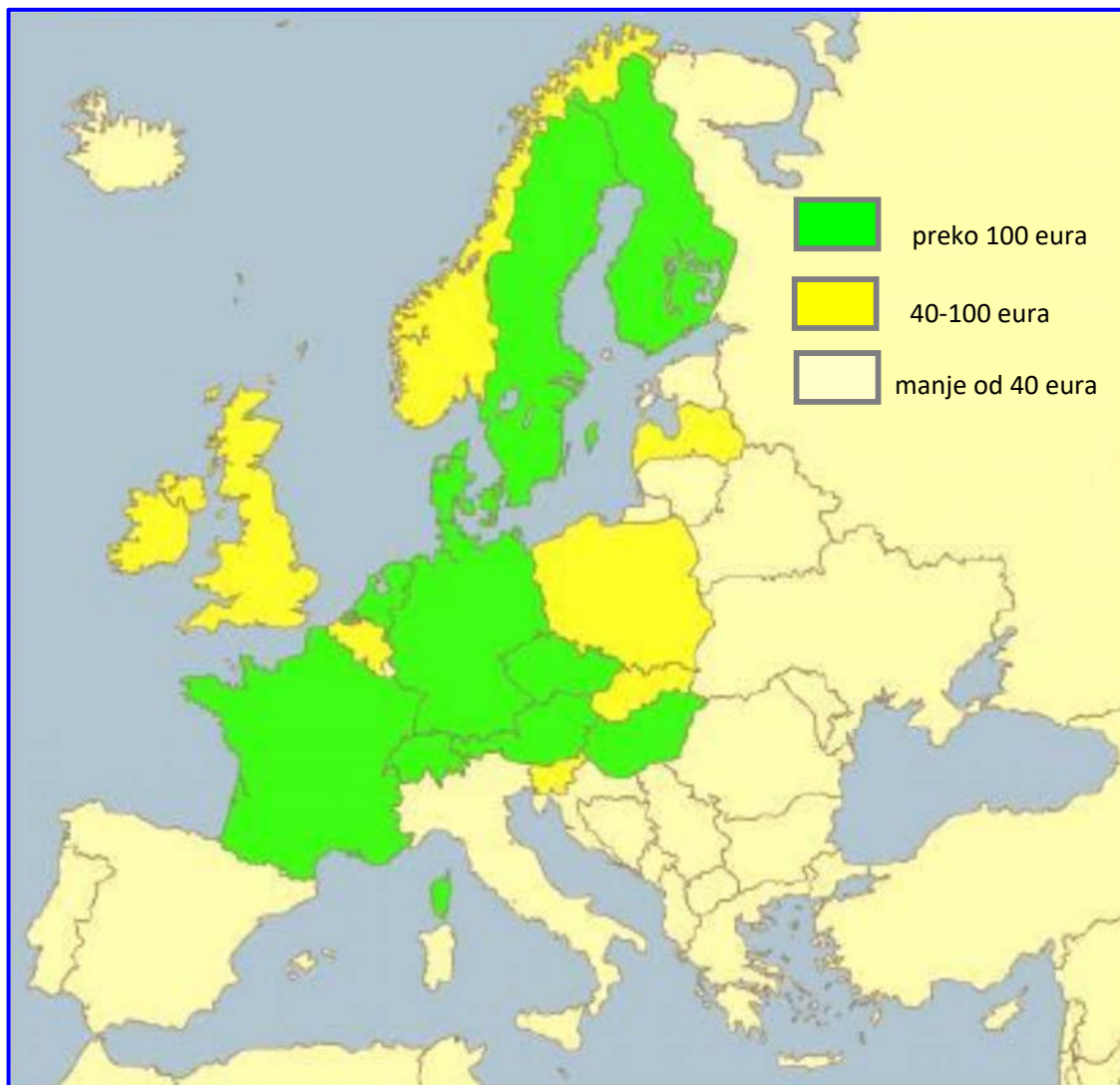
Značajan broj ruta usto je i nestručno trasiran na način da ne bi mogao udovoljiti uvjete propisane *Pravilnikom o biciklističkoj infrastrukturi*. Naime, brojne rute vode se po cestama s intenzivnim motornim prometom na kojima se ostvaruju velike brzine, što niti je prihvatljivo *Pravilnikom*, niti predstavlja praksu u državama s razvijenom biciklističkom kulturom. Za Hrvatsku je karakteristično i vođenje ruta po različitim površinama, od kvalitetnog asfalta do lošeg makadama i šumskih putova, za razliku od uobičajene prakse odvajanja ruta namijenjenih rekreativnim i touring biciklistima i korisnicima brdskih bicikala u svim europskim zemljama koje raspolažu uređenim biciklističkim rutama obilježenim u skladu sa zakonskim propisima.

Dodatni problem je i nedovoljno poznavanje osnovnih pojmova od strane mnogih dionika cikloturističkog razvoja, posebice razlikovanje biciklističkih ruta ili pravaca kao poveznica određenih točki u prostoru po prometnicama kojima se kreću biciklisti, od biciklističkih traka, staza i putova kao posebnih prometnica ili dijelova prometnica namijenjenih sigurnom i udobnom kretanju biciklista. Pritom se, iz marketinških razloga, često za biciklističke rute neopravdano koristi pojam biciklistička staza, iako se taj pojam odnosi na, posebnu od kolnika, odvojenu prometnu površinu namijenjenu isključivo biciklistima.

Takve pojave na hrvatskim cestama mnogobrojne inozemne cikloturiste turiste naviknute na stručno vođenje biciklističkih ruta u zemljama iz kojih dolaze odbija od provođenja cikloturističkog odmora u Hrvatskoj, posebice obitelji s djecom dodatno osjetljive na sigurnosne aspekte cikloturizma. Stoga se većina cikloturističkih aktivnosti u Hrvatskoj

provodi kao dodatni oblik rekreacije u primorskim dijelovima Hrvatske, osobito u Istri, koja je, zbog mnoštva lokalnih cesta neopterećenih motornim prometom i slikovitog blago brežuljkastog krajolika, izrazito pogodna za cikloturizam. Posljedica ovakve situacije je da usprkos velikom rastu cikloturizma zadnjih godina Hrvatska još uvijek spada u skupinu zemalja s razmjerno slabo razvijenim cikloturizmom, posebice na kontinentu, za razliku od susjedne Mađarske pa i Slovenije. (slika 6.1.)

Slika 6.1. Europske države prema godišnjim prihodima od cikloturizma po stanovniku

Izvor: <http://www.eurovelo.org/wp-content/uploads/2015/01/AB-Presentation- European-Tourism-Forum.pdf>

Imajući u vidu činjenicu da razvoj cikloturizma znači poticanje ekonomskog rasta i otvaranje novih radnih mjesta u zaostalim ruralnim područjima, kao i smanjenje negativnih učinaka prijevoza i turizma na okoliš, *Europska biciklistička federacija* (*European Cyclists' Federation - ECF*) je u suradnji s nacionalnim i regionalnim partnerima

razvila projekt *EuroVelo - Europska mreža biciklističkih ruta*, kojem je osnovni cilj sjediniti postojeće i planirane nacionalne i regionalne biciklističke rute u jedinstvenu europsku mrežu. U sklopu projekta 'EuroVelo Central Coordination' izrađena je i strategija razvoja cikloturizma za cijelo područje Europske unije, koju je u cijelosti financirala Europska komisija i kojom se kroz razvoj cikloturizma želi unaprijediti teritorijalna kohezija i međusobno razumijevanje među europskim regijama, poboljšati zdravstveno stanje građana Europske unije te poticati razvoj kvalitetnih biciklističkih ruta.

Pri tom se na Hrvatsku odnose četiri EuroVelo pravca prikazana na slici 4:

- EuroVelo 6 Atlantik - Crno more (u Hrvatskoj - Dunavska ruta),
- EuroVelo 8 Mediteranska ruta (u Hrvatskoj - Jadranska ruta),
- EuroVelo 9 Baltik - Jadran i
- EuroVelo 13 Ruta željezne zavjese (u Hrvatskoj - Dravska ruta).

U tijeku je proces uspostave nove EuroVelo Savske rute, koja bi trebala prolaziti od izvora do ušća rijeke Save, dakle najvećim dijelom kroz Hrvatsku uključujući i glavni grad Zagreb. Od 2016. godine pri Koordinacijskom tijelu za razvoj cikloturizma u okviru Ministarstvu turizma djeluje i Nacionalna koordinacija EuroVelo za Hrvatsku.

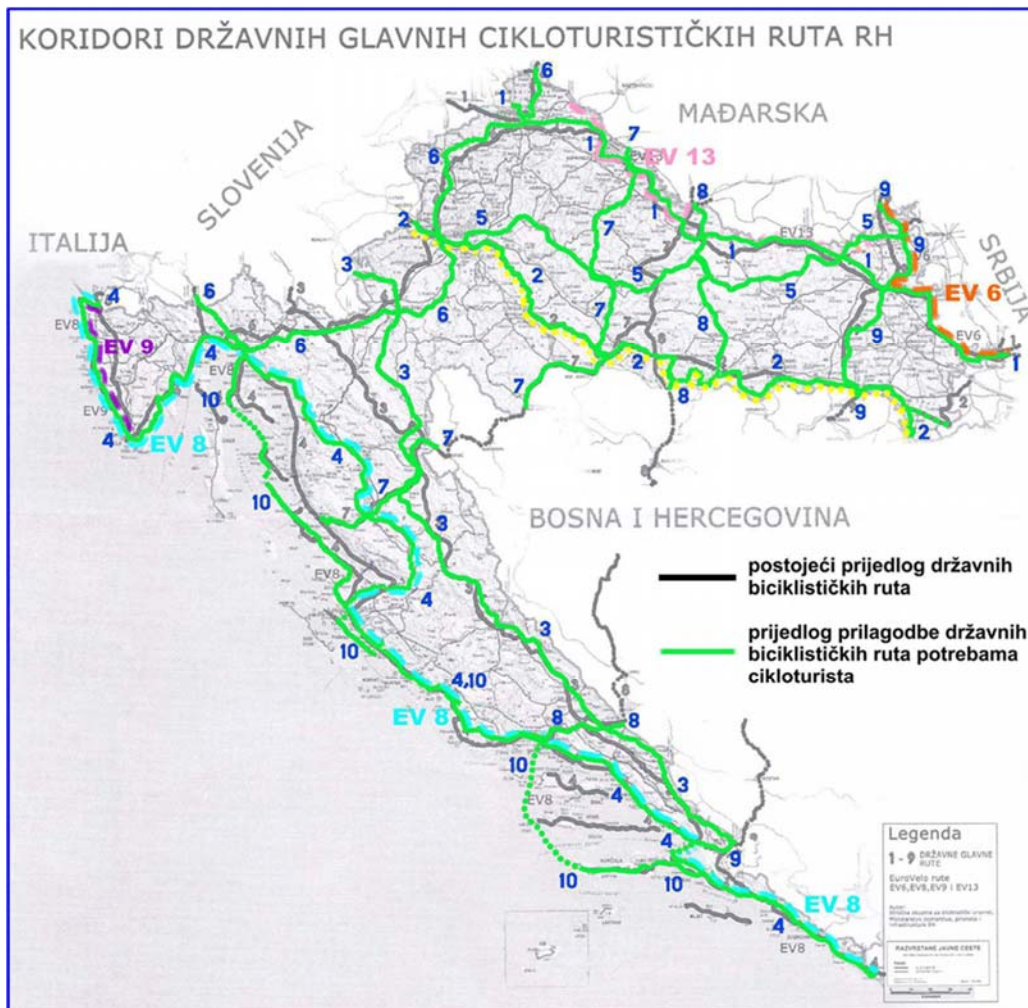
Poseban doprinos EuroVela je izrada mnoštva materijala i uputa usmjerenih na ujednačavanje standarda i kvalitetno trasiranje cikloturističkih ruta u Europi. Među njima se ističu četiri osnovna pravila prilikom trasiranja biciklističkih ruta:⁷

1. SIGURNOST - poželjne su posebne biciklističke staze ili trake te javne ceste s prometom ispod 500 vozila dnevno, a ako je promet veći od 2.000 vozila samo uz dopuštene maksimalne brzine ispod 30 kilometara na sat. Na javnim cestama po kojima dnevno u prosjeku prometuje više od 4.000 vozila dnevno ili se vozi preko 80 km/h obavezna je izgradnja posebnih biciklističkih traka, dok se promet biciklista uz ceste s prometom većim od 10.000 vozila dnevno smije odvijati samo po posebnim biciklističkim stazama udaljenim od samih cesta, odnosno po posebnim koridorima.
2. ATRAKTIVNOST - biciklističke rute treba trasirati po atraktivnom i raznolikom okolišu na način da se ruta pruža uz što više prirodnih i kulturno-povijesnih atrakcija te da se uz nju na razumnim udaljenostima (minimalno u razmacima od 50 kilometara) pružaju smještajni i ugostiteljski sadržaji za cikloturiste. Istodobno se ne preporučuje vođenje ruta po neatraktivnom okolišu bez dodatnih sadržaja, kao ni po prostorima gdje postoji opasnost od napada životinja ili izloženosti kriminalu, buci ili onečišćenom okolišu.
3. KOHERENTNOST - ruta ne smije imati prekide u obliku fizičkih prepreka poput zona zabrane prolaza biciklima, željezničkih pruga bez uređenog prijelaza, vodenih površina na kojima ne postoje stalne trajektne veze, skele ili brodske linije na kojima je moguć prijevoz bicikala, kao i dionice na cestama koje ne udovoljavaju uvjetima sigurnosti. Istodobno rute trebaju izbjegavati prevelika skretanja sa osnovnog pravca, posebice rute koje vode uz velike rijeke ili obale mora.

⁷ EuroVelo, the European cycle route network, European Cyclist Federation 2013

4. UDOBNOST - Preporučljiva podloga je asfalt, ali se dopuštaju i kraće dionice po drugoj podlozi ukoliko je tvrda, stabilna i laka za vožnju. Nekvalitetna makadamska podloga ili druga prometna površina po kojoj nije moguća vožnja trekking biciklima nije prihvatljiva. Na rutama treba izbjegavati uzbrdice veće od 10 %, a na duljim relacijama i one iznad 6 %.

Slika 6.2. Nacionalne biciklističke rute prema *Pravilniku o funkcionalnim kategorijama za određivanje mreže biciklističkih ruta i dionice mreže EuroVelo ruta u Hrvatskoj*.

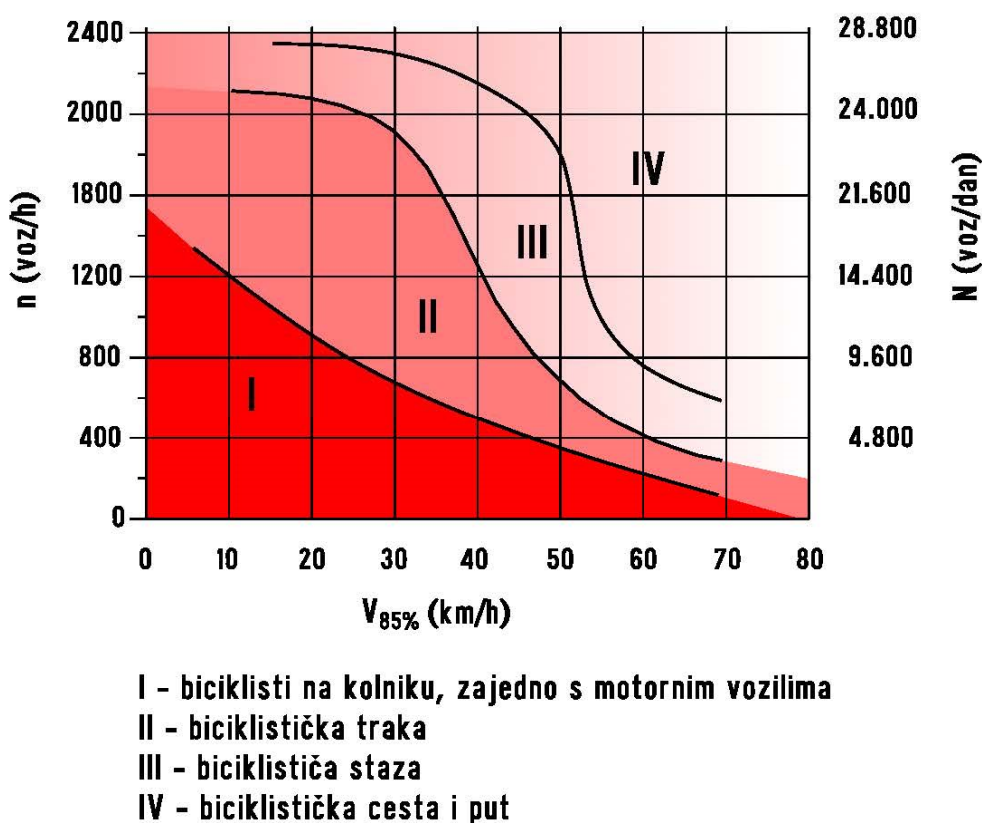
Uzmu li se u obzir ovi standardi, proizlazi da nijedna od državnih glavnih ruta u Hrvatskoj prema *Pravilniku o funkcionalnim kategorijama za određivanje mreže biciklističkih ruta* kao svojevrsnom prostornom okviru za uređenje biciklističkih ruta u Hrvatskoj ne bi mogla niti dugoročno zadovoljiti propisane uvjete. Naime, u izvornom Pravilniku iz 2013. većina tih ruta predložena je u koridorima državnih cesta s velikim intenzitetom prometa motornih vozila. Stoga je u sklopu Akcijskog plana razvoja cikloturizma predložena prilagodba tih ruta potrebama cikloturizma, a Ministarstvo turizma je ove godine uputilo i poseban dopis Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture, u kojem se traži unošenje

tih izmjena, kako je prikazano na slici 6.2. Pravilnik inače predviđa osim državnih glavnih i uspostavljanje državnih veznih, županijskih i lokalnih biciklističkih ruta, ali one za sada nisu definirane.

U kontekstu skorog donošenja *Pravilnika o prometnim znakovima, signalizaciji i opremi na cestama*, treba naglasiti i da su normativi koje predviđa *Pravilnik o biciklističkoj infrastrukturi* u mnogim elementima i stroži od standarda EuroVela. To bi moglo prouzročiti značajnu redukciju broja trenutno označenih cikloturističkih ruta i otežati formiranje državnih ruta, posebice uzme li se u obzir da prijedlog *Pravilnika o prometnim znakovima, signalizaciji i opremi na cestama* predviđa uklanjanje prije postavljenih znakova, čak i na lokalnim biciklističkim rutama.

Naime, osim što sadrži precizno razrađene normative o tome kako bi trebale izgledati biciklističke trake i staze te u kojim se slučajevima propisuje njihova izgradnja, *Pravilnik o biciklističkoj infrastrukturi* propisuje i izbor vrste biciklističke prometne površine, a koji se vrši na osnovu brzine kretanja motornih vozila $V_{85\%}$ i broja vozila po satu, prema prikazu na slici 6.3.

Slika 6.3. Izbor vrste biciklističke prometne površine s obzirom na intenzitet i brzinu 85-percentilnog motornog prometa

Izvor: (*Pravilnik o biciklističkoj infrastrukturi*, NN 28/2016)

Iz tog prikaza proizlazi da se ne preporučuje vođenje prometa bicikala na kolniku kod brzina iznad 70 km/h, osim na cestama s prometom manjim od 2.000 vozila dnevno. Dodatno se u Pravilniku navodi da preporučena maksimalna brzina vozila na svim cestama po kojima se kreću biciklisti ne bi trebala biti veća od 50 km/h, a i preporučljivi maksimalni nagib na duljim relacijama ruta ne bi trebao biti veći od 4 %. Pravilnik sadrži i definicije osnovnih pojmova važnih za cikloturiste - biciklističkih ruta, traka, staza, cesta i putova, kao što je prikazano na slici 6.4.

Slika 6.4. Osnovni pojmovi vezani uz biciklističku infrastrukturu prema Pravilniku MMPI

Biciklistička traka na kolniku

Biciklistička traka odvojena od kolnika

Biciklistička cesta

Biciklistički put

Izvor: Pravilnik o biciklističkoj infrastrukturi MMPI, NN 28/2016 od 30.03.2016.

- **Biciklistička ruta ili pravac** je smjer pružanja biciklističke prometnice koja povezuje određena mjesta ili točke u prostoru, obilježena putokazima, a može biti izgrađena u obliku biciklističke staze, trake, ceste ili puta,
- **Biciklistička traka na kolniku** je dio kolnika namijenjen za promet bicikala koji se prostire uzduž kolnika obilježen uzdužnom crtom na kolniku i propisanim prometnim znakom,
- **Biciklistička staza odvojena od kolnika** je izgrađena prometna površina namijenjena prometu bicikala odvojena od kolnika i obilježena horizontalnim oznakama i propisanim prometnim znakovima,
- **Biciklistička cesta** je prometna površina sa suvremenim kolničkim zastorom namijenjena za promet bicikala koja se proteže izvan koridora ceste, obilježena horizontalnim oznakama i propisanim prometnim znakom; i
- **Biciklistički put** je prometna površina za promet bicikala bez suvremenog kolničkog zastora izvan koridora ceste obilježena propisanim prometnim znakom.

Pravilnik predviđa i pojam mješovite biciklističko-pješačke staze, a u mnogim naseljima postoje pločnici koji se povremeno koriste za kretanje biciklista. No, ukoliko trake za kretanje pješaka i biciklista nisu posebno označene, biciklisti se ne smiju kretati pločnikom, a većina je usto i razmjerno uska i stoga nepogodna za stvaranje mješovitih biciklističko-pješačkih staza kao mogućeg i propisanog zakonskog rješenja. Naime, prema članku 2. Pravilnika o biciklističkoj infrastrukturi⁸ 'biciklističko-pješačka staza je prometna površina namijenjena za kretanje biciklista i pješaka, izgrađena odvojeno od kolnika i označena odgovarajućom prometnom signalizacijom' i trebala bi prema članku 15. istog pravilnika biti široka minimalno 1,5 metara, a na novim ili rekonstruiranim površinama minimalno 2,0 metara. Ograničavajuću ulogu za razvoj cikloturizma ima i stroga obveza kretanja biciklista po javnim cestama jedan iza drugoga, što destimulira privlačenje cestovnih biciklista, posebno na pripremama za natjecanja.⁹

Kada je riječ o Požeško-slavonskoj županiji, treba istaknuti da postojeća prometna infrastruktura omogućuje vođenje cijelog dijela **državne glavne cikloturističke rute br. 8 'Papuk'** od granice s Virovitičko-podravskom županijom kod Novog Zvečeva do granice s Brodsko-posavskom županijom kod Crkvenih Vrhovaca u skladu sa standardima i EuroVela i *Pravilnika o biciklističkoj infrastrukturi*. Naime, kompletna trasa prolazi asfaltiranim cestama s malim intenzitetom motornog prometa, dakle i dio na državnoj cesti D-69 i dionica Kamenska - Pasikovci na državnoj cesti D-38. Dugoročno bi, radi ostvarenja izravnije i kraće veze, bilo poželjno asfaltirati i 4 km nerazvrstane ceste od Orljavca preko Podsreća do Milivojevaca ili urediti biciklističku traku na kolniku 7 km duge ceste D-38

⁸ Narodne novine, 30. ožujka 2016.

⁹ Prema Zakonu o sigurnosti prometa na cestama (NN 67/08, 48/10, 74/11, 80/13, 158/13, 92/14, 64/15) Navodi se: „Vozači bicikla dužni su kretati se biciklističkom stazom ili biciklističkom trakom, a ako one ne postoje, što bliže desnom rubu kolnika. Ako se dva ili više vozača bicikala kreću u skupini, dužni su kretati se jedan iza drugoga. Novčanom kaznom u iznosu od 300,00 kuna kaznit će se za prekršaj vozač ako postupi suprotno (Članak 112.).“

između Pasikovaca i odvojka za Skenderovce, ali u Županiji trenutno ima važnijih prioriteta kada je riječ o intervencijama na prometnicama vezanim uz biciklistički promet.

Pružanje najdulje i za Županiju najvažnije **'Slavonske rute'** od granice Bjelovarsko-bilogorske županije kod Ribnjaka Poljana Pakračka do granice Osječko-baranjske županije kod Starog Zdenkovca također je razmjerno povoljno, jer osim svega stotinjak metara kritičnog odsjeka kod podvožnjaka na cesti D-5 kod Pakraca (koji bi se uskoro trebao urediti) nema nijedne dionice koja bi onemogućila vođenje rute u skladu s kriterijima EuroVela. No, za kvalitetno vođenje rute bilo bi poželjno urediti i oko 600 metara biciklističke trake na kolniku razmjerno prometne državne ceste D-53 u Čaglinu i 1 km na također prometnom odsjeku županijske ceste Ž-4236 u Gaju kod Lipika, a trebalo bi razmisliti i o mogućnosti asfaltiranja makadamske ceste od Klise do Prekopakre u duljini od 1,4 km. Uz to bi bilo poželjno povoljnije riješiti vezu između Kutjeva i Kule koja se odvija na dosta prometnim cestama Ž-4030 i D-51, s time da se, kao najbolje rješenje, nameće asfaltiranje izravne veze Kutjevo - Kula duge 3,5 km, koja bi mnogo značila i za odvijanje motornog prometa na području grada Kutjeva. Najveći nedostatak ove rute je njen nastavak prema Osječko-baranjskoj županiji, jer makadamsku podlogu ima, ne samo završni dio rute u Požeško-slavonskoj županiji dug 1,6 km, nego i 7 kilometara dug nastavak do jezera Borovik.

Najnepovoljnija situacija odnosi se na **Kružnu županijsku rutu** obodom Požeške kotline, jer ona u duljini od 8 kilometara između Požege i Pleternice prolazi državnom cestom D-38, po kojoj promet motornih vozila prelazi 5.000 vozila dnevno. Budući da se jedina alternativna biciklistička veza odnosi na obilazan put makadamskim i šumskim cestama preko Vasinih Laza uz strmi uspon od preko 200 metara visinske razlike, uređenje biciklističkih traka na kolniku ceste D-38 između Požege i Pleternice kao dvije najmnogoljudnije jedinice lokalne samouprave u Županiji predstavlja ključni prioritet podjednako važan za cikloturizam i osnovno odvijanje biciklističkog prometa.¹⁰ Za zaokruživanje Kružne županijske rute bilo bi poželjno i prethodno spomenuto uređenje biciklističke trake na kolniku 7 km ceste D-38 između Pasikovaca i odvojka za Skenderovce, važno i za povoljnije vođenje državne glavne rute br. 8.

Među veznim rutama najbolji su uvjeti za vođenje **rute Pleternica - Đakovo**, na kojoj praktički nisu potrebne nikakve intervencije, jer se sa izuzetkom neposrednog prilaza Pleternici, gdje prosječni dnevni promet neznatno prelazi 1.000 vozila, cijela nalazi na asfaltiranoj i slikovitoj državnoj cesti D-38 slabo opterećenoj motornim prometom. Razmjerno je povoljna i poveznica **Pleternice s dolinom Save kod Lužana**, koja se najvećim dijelom odnosi na prometno neopterećenu županijsku cestu Ž-4185 Bilice - Dragovci. Tu bi jedina poželjna intervencija bilo uređenje biciklističke trake na kolniku državne ceste D-25 od Pleternice do Frkljevaca u duljini od 2,2 km, ne toliko zbog prometa koji je nešto manji od 2.000 dnevno, koliko iz sigurnosnih razloga zbog mogućih velikih brzina.

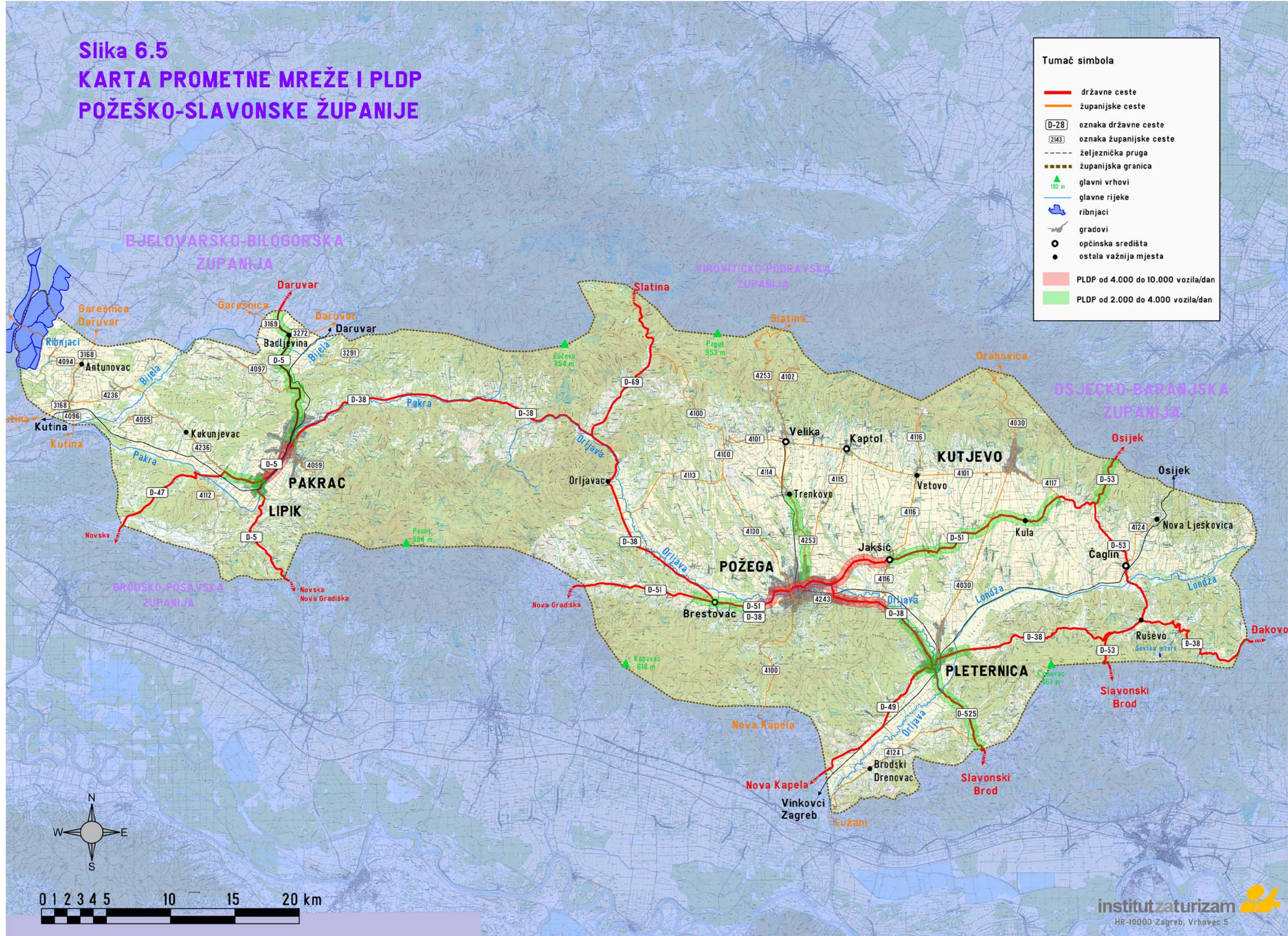
¹⁰ Prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine područje grada Požege imalo je 26.248 stanovnika, a grada Pleternice 11.323 stanovnika, dok su sve ostale jedinice lokalne samouprave u Požeško-slavonskoj županiji imale manje od 10.000 stanovnika.

Situacija s veznim rutama na zapadu Županije nešto je nepovoljnija, posebice na **ruti od Pakraca prema Daruvaru**. Ona prolazi dosta prometnom državnom cestom D-5, a zbog djelomičnog preklapanja s rutom zapad - istok na nju se odnosi i intervencija kod podvožnjaka na južnom ulazu u Pakrac. Sličan problem postoji i na **ruti koja povezuje Lipik s Kutinom** u Sisačko-moslavačkoj županiji, koja u duljini od 6 kilometara prolazi razmjerno prometnom županijskom cestom Ž-4236 Lipik. Stoga bi bilo preporučljivo urediti biciklističke trake na dionici ceste D-5 od sjevernog izlaska iz Pakraca do skretanja za Derezu u duljini od 1,9 km i na županijskoj cesti Ž-4236 od Brezina do Kukunjevca u duljini od 2,2 km. Umjesto uređenja biciklističke trake na kolniku dionice ceste Kukunjevac - Dobrovac mogla bi se koristiti trenutno nerazvrstana cesta uz željezničku prugu od Kukunjevca do Dobrovca koja u duljini od 3,7 km ima makadamsku podlogu.

Veza Lipika i Novske mogla bi se ostvariti po državnoj cesti D-47 koja usprkos ostvarenja velikih brzina nije pretjerano prometna, iako bi na toj cesti i brojnim drugim ravnim dugim dionicama cesta u Požeško-slavonskoj županiji bilo uputno ograničiti maksimalne brzine ili barem postaviti oznake 'biciklisti na cesti'. No, veza Lipik - Novska bila bi znatno atraktivnija preko Subocke, gdje je promet motornih vozila neznatan, a ruta bi prošla u neposrednoj blizini Novljanskog jezera kao važne atraktivne točke. Korištenje ove rute otežava 3,3 km makadamske ceste na području naselja Subocka, a makadamsku podlogu ima i oko 4 km ceste između Baira i Novljanskog jezera u Sisačko-moslavačkoj županiji.

Gorska ruta od Požege preko Velike, park šume Jankovac i Slatinskog Drenovca do Slatine u Virovitičko-podravskoj županiji ima veliki turistički potencijal zbog prolaska najatraktivnijim dijelom parka prirode Papuk. No, ona uključuje uspon na vršni dio Papuka s visinskom razlikom iznad 600 metara uz vožnju od 17 km po makadamskoj cesti, tako da je zanimljiva samo za korisnike brdskih bicikala. Valja voditi računa i da je 12 kilometara županijske ceste Ž-4253 između Požege i Velike razmjerno prometno, što dodatno otežava vođenje ove rute u skladu sa standardima i EuroVela i Pravilnika o biciklističkoj infrastrukturi. U planu je skoro asfaltiranje 4 km ceste od Slatinskog Drenovca do Jankovca, a postoje i planovi asfaltiranja preostalih 5 km županijske ceste Ž-4253 u Virovitičko-podravskoj županiji i 8 km u Požeško-slavonskoj županiji od Velike do Jankovca. Ukoliko bi se uz to uredile i biciklističke trake na kolniku uz cestu Požega - Velika ova bi ruta usprkos visokim nagibima mogla postati vrlo privlačna i za korisnike trekking i cestovnih bicikala te potencijalno imati i državni značaj.

Slika 6.5
KARTA PROMETNE MREŽE I PLDP
POŽEŠKO-SLAVONSKE ŽUPANIJE

7. OPERATIVNE STRATEGIJE ZA RAZVOJ CIKLOTURIZMA

7.1. OPERATIVNA STRATEGIJA ZA RAZVOJ RUTA I CIKLOTURISTIČKE INFRASTRUKTURE

Mjera I. Kreiranje državne glavne rute br. 8 'Papuk' pravcem sjever-jug - 57 km

Cilj:	Stvaranje mreže uređenih ključnih županijskih cikloturističkih ruta
Opis:	Jedina državna glavna ruta u Požeško-slavonskoj županiji je državna glavna ruta br. 8 radnog naziva ruta 'Papuk', nazvana tako jer se radi o jedinoj državnoj ruti koja prelazi preko najveće slavonske planine Papuk, zaštićene kao park prirode i jedini hrvatski geopark pod zaštitom UNESCO-a. Područjem Županije pruža se smjerom sjever-jug u duljini od 57 km od granice s Virovitičko-podravskom županijom kod Novog Zvečeva preko Orljavca i Požege do Crkvenih Vrhovaca i granice s Brodsko-posavskom županijom. Trasa u Požeško-slavonskoj županiji čini dio državne glavne rute br. 8, koja vodi od granice Mađarske kod Terezinog Polja preko Suhopolja, Vočina, Požege i Nove Kapele do granice Bosne i Hercegovine kod Stare Gradiške te se nakon prolaska kroz područje BiH preko Banja Luke i Livna vraća u Hrvatsku na graničnom prijelazu Kamensko i preko Trilja vodi do Splita. Ova ruta ima i veliki međunarodni potencijal, jer se nalazi na najpovoljnijoj biciklističkoj poveznici Mađarske i jezera Balaton kao jedne od najjačih europskih cikloturističkih destinacija i središnje Dalmacije s njenim najvećim gradom Splitom. Realizacija ove mjere podrazumijeva izradu izvedbenog plana obilježavanja rute i postavljanje cikloturističke signalizacije na cijeloj ruti, koja se zbog toga što nema potrebe za dodatnim fizičkim intervencijama može izvesti u najkraćem roku. Budući da vizualni izgled i dimenzije oznaka rute i cikloturističkih putokaza još nisu definirani zakonskim propisima, oni će se dostaviti naknadno nakon dogovora s nadležnim strukturama u MMPI. Prema okvirnim kalkulacijama predviđa se postavljanje oko 50 stupova s minimalno 40 dvosmjernih oznaka rute i 9 dvosmjernih cikloturističkih putokaza, i to u Novom Zvečevu, Kamenskoj, Orljavcu, Pasikovcima, Lučincima, Skenderovcima, Požegi (križanje Frankopanske ulice i Orljavske ulice te na Trgu Svetog Trojstva) i Crkvenim Vrhovcima. U dogovoru sa Županijskom upravom za ceste preporučuje se da se, umjesto na posebne stupove, oznake postavljaju na stupove na kojima se nalaze prometni

	znakovi i putokazi, kao što je uobičajeno u razvijenim europskim zemljama. Paralelno s obilježavanjem cijele rute predviđa se i njeno opremanje odmorištima i servisnim stanicama te njeno uvrštavanje u promocijske materijale Županijskog i lokalnih TZ-a u skladu s mjerama u nastavku Plana.
Područje obuhvata:	Grad Požega i općine Velika i Brestovac
Dionici:	• Požeško-slavonska županija • Jedinice lokalne samouprave gradova i općina na ruti • Županijska uprava za ceste Požeško-slavonske županije • Hrvatske ceste
Aktivnosti:	• Prometni elaborat postavljanja prometnih znakova za označavanje cikloturističkih ruta izrađen od strane ovlaštenog inženjera cestovnog prometa • Postavljanje prometne cikloturističke signalizacije • Uređenje odmorišta sa servisnim stanicama • Uvrštavanje u promocijske materijale Županijskog i lokalnih TZ-a
Vrijeme provedbe:	2017.

Mjera II. Kreiranje državne vezne rute smjerom zapad-istok 'Slavonska ruta' - 132 km

Cilj:	Stvaranje mreže uređenih ključnih županijskih cikloturističkih ruta
Opis:	Najdulja i za područje Požeško-slavonske županije najvažnija ruta je državna vezna ruta radnog naziva 'Slavonska ruta', nazvana tako zbog uzdužnog prolaska cijelim prostorom Slavonije u središnjem dijelu između Drave i Save od rijeke Ilove kao povijesne zapadne granice Slavonije do najistočnijeg dijela Slavonije na Dunavu. Područjem Županije pruža se smjerom zapad-istok u duljini od 132 km od granice Bjelovarsko-bilogorske županije kod Ribnjaka Poljana Pakračka preko Lipika, Pakraca, Orljavca, Velike, Kutjeva i Čaglina do granice s Osječko-baranjskom županijom kod Starog Zdenkovca. Trasa u Požeško-slavonskoj županiji čini veći zapadni dio potencijalne državne vezne rute koja bi mogla voditi od Garešnice kao čvorišta državnih glavnih ruta br. 5 i br. 7 preko Pakraca, Kutjeva, Đakova i Vinkovaca do Vukovara na državnoj glavnoj ruti br. 1. Realizacija ove mjere podrazumijeva izradu izvedbenog plana obilježavanja rute i postavljanje cikloturističke signalizacije na cijeloj ruti. Budući da vizualni izgled i dimenzije oznaka rute i cikloturističkih putokaza

još nisu definirani zakonskim propisima, oni će se dostaviti naknadno nakon dogovora s nadležnim strukturama u MMPI.

Prema okvirnim kalkulacijama predviđa se postavljanje oko 100 stupova s minimalno 80 dvosmjernih oznaka rute i 17 dvosmjernih cikloturističkih putokaza, i to u Antunovcu, Batinjanima, Prekopakri, Lipiku (Trg Kralja Tomislava), Pakracu (Ulica Braće Radić), Bučju, Kamenskoj, Orljavcu, Pasikovcima, Lučincima, Biškupcima, Velikoj, Kaptolu, Kutjevu, Kuli, Čaglinu i Starom Zdenkovcu. Otprilike osam oznaka rute i putokazi u Kamenskoj, Orljavcu, Pasikovcima i Lučincima preklapali bi se oznakama državne glavne rute br. 8. U dogovoru sa Županijskom upravom za ceste preporučuje se da se, umjesto na posebne stupove, oznake postavljaju na stupove na kojima se nalaze prometni znakovi i putokazi, kao što je uobičajeno u razvijenim europskim zemljama.

Uz obilježavanje rute predviđa se i jedna intervencija visokog prioriteta te pet intervencija nižeg prioriteta.

1. Glavna intervencija odnosi se uređenje prolaska pokraj podvožnjaka na cesti D-5 između Lipika i Pakraca u duljini od 100 metara radi sigurnog kretanja biciklista po opasnom dijelu prometne državne ceste D-5.

Pet intervencija nižeg prioriteta uključuju:

2. Asfaltiranje makadamske ceste od Klise do Prekopakre (1,4 km)
3. Asfaltiranje makadamske ceste od Starog Zdenkovca do granice s Osječko-baranjskom županijom kod Rozmajerovca (1,6 km)
4. Uređenje biciklističke trake na kolniku županijske ceste Ž-4236 u Gaju (1,0 km)
5. Uređenje biciklističke trake na kolniku državne ceste D-53 u Čaglinu (0,6 km)
6. Uređenje stabilne i kvalitetne makadamske podloge, a po mogućnosti i asfaltiranje izravne cestovne veze između Kutjeva i Kule (3,5 km)

Paralelno s obilježavanjem rute predviđa se i njeno opremanje odmorištima i servisnim stanicama te njeno uvrštavanje u promocijske materijale Županijskog i lokalnih TZ-a u skladu s mjerama u nastavku Operativnog plana.

Područje obuhvata:	Gradovi Lipik, Pakrac i Kutjevo te općine Brestovac, Velika, Kaptol i Čaglin
Dionici:	• Požeško-slavonska županija • Jedinice lokalne samouprave gradova i općina na ruti • Županijska uprava za ceste Požeško-slavonske županije • Hrvatske ceste

Aktivnosti:	• Prometni elaborat postavljanja prometnih znakova za označavanje cikloturističkih ruta izrađen od strane ovlaštenog inženjera cestovnog prometa • Postavljanje prometne cikloturističke signalizacije • Uređenje odmorišta sa servisnim stanicama • Uvrštavanje u promocijske materijale Županijskog i lokalnih TZ-a
Vrijeme provedbe:	2018. - 2020.

Mjera III. Kreiranje Kružne županijske rute obodom Požeške kotline - 104 km

Cilj:	Stvaranje mreže uređenih ključnih županijskih cikloturističkih ruta
Opis:	Uz dvije rute državnog značaja, veliku važnost za područje Požeško-slavonske županije ima i Kružna županijska ruta, koja u duljini od 104 kilometara po obodu Požeške kotline povezuje sve gradove i općine u Županiji osim Lipika, Pakraca i Jakšića. Ukoliko bi se, kao polaznu točku odredilo sjedište Županije Požegu, ruta bi trebala prolaziti trasom Požega - Pasikovci - Biškupci - Velika - Kaptol - Kutjevo - Čaglin - Ruševo - Pleternica - Požega. Kao i kod ruta državnog značaja, realizacija ove mjere podrazumijeva izradu izvedbenog plana obilježavanja rute i postavljanje cikloturističke signalizacije na cijeloj ruti. Budući da vizualni izgled i dimenzije oznaka rute i cikloturističkih putokaza još nisu definirani zakonskim propisima, oni će se dostaviti naknadno nakon dogovora s nadležnim strukturama u MMPI. Prema okvirnim kalkulacijama predviđa se postavljanje oko 110 stupova s minimalno 90 dvosmjernih oznaka rute i 24 dvosmjerna cikloturistička putokaza i to u Požegi (križanje Frankopanske ulice i Orljavske ulice te na Trgu Svetog Trojstva), Skenderovcima, Pasikovcima, Lučincima, Biškupcima, Velikoj, Kaptolu, Kutjevu, Kuli, Čaglinu, Ruševu i Pleternici (Trg Zrinskih i Frankopana). Oko 10 oznaka rute i putokazi u Požegi (križanje Frankopanske ulice i Orljavske ulice te na Trgu Svetog Trojstva) i Skenderovcima preklapali bi se oznakama državne glavne rute br. 8, otprilike 30 oznaka rute i putokazi u Biškupcima, Velikoj, Kaptolu, Kutjevu, Kuli, Čaglinu sa oznakama 'Slavonske rute', dok bi se oznake rute u Slobošćini i Milivojevcima te putokazi u Pasikovcima i Lučincima odnosili na preklapanje svih triju glavnih ruta. U dogovoru sa Županijskom upravom za ceste preporučuje se da se umjesto na posebne stupove oznake postavljaju na stupove na kojima se nalaze prometni znakovi i putokazi, kao što je uobičajeno u razvijenim europskim zemljama.

	Ne računajući intervencije kod Kutjeva i Čaglina na 'Slavonskoj' ruti, na Kružnoj županijskoj ruti predviđa se jedna krupna intervencija visokog prioriteta te jedna intervencija nižeg prioriteta. 1. Intervencija visokog prioriteta odnosi se na uređenje biciklističke trake na kolniku državne ceste D-38 od Požege do Pleternice u duljini od 8 km. 2. Intervencija nižeg prioriteta uključuje uređenje biciklističke trake također na kolniku državne ceste D-38, i to od Pasikovaca do skretanja za Skenderovce u duljini od 7 km. Paralelno s obilježavanjem rute predviđa se i njeno opremanje odmorištima i servisnim stanicama te njeno uvrštavanje u promocijske materijale Županijskog i lokalnih TZ-a u skladu s mjerama u nastavku Plana.
Područje obuhvata:	Gradovi Požega, Kutjevo i Pleternica te općine Brestovac, Velika, Kaptol i Čaglin
Dionici:	• Požeško-slavonska županija • Jedinice lokalne samouprave gradova i općina na ruti • Županijska uprava za ceste Požeško-slavonske županije • Hrvatske ceste
Aktivnosti:	• Prometni elaborat postavljanja prometnih znakova za označavanje cikloturističkih ruta izrađen od strane ovlaštenog inženjera cestovnog prometa • Postavljanje prometne cikloturističke signalizacije • Uređenje odmorišta sa servisnim stanicama • Uvrštavanje u promocijske materijale Županijskog i lokalnih TZ-a
Vrijeme provedbe:	2018. - 2020.

Mjera IV. Kreiranje veznih ruta od Lipika prema Daruvaru, Novskoj i Kutini - 40 km

Cilj:	Stvaranje mreže uređenih ključnih županijskih cikloturističkih ruta
Opis:	Uz dvije glavne rute državnog značaja 'Papuk' i 'Slavonsku rutu' te Kružnu županijsku rutu, postoji i nekoliko dodatnih ruta važnih za povezivanje sa susjednim županijama Bjelovarsko-bilogorskom, Sisačko-moslavačkom, Brodsko-posavskom, Osječko-baranjskom i Virovitičko-podravskom. Među njima je najvažnija 26 km duga ruta koja preko Pakraca i Lipika povezuje Daruvar u Bjelovarsko-bilogorskoj i Novsku u Sisačko-moslavačkoj županiji uz koridor državne ceste br. 5. Na tu se rutu nadovezuje i 14 km duga ruta koja preko Kukunjevca spaja Lipik i Kutinu također u Sisačko-moslavačkoj županiji, s potencijalnim nastavkom prema Sisku.

Realizacija ove mjere podrazumijeva izradu izvedbenog plana obilježavanja rute i postavljanje cikloturističke signalizacije na cijeloj ruti. Budući da vizualni izgled i dimenzije oznaka rute i cikloturističkih putokaza još nisu definirani zakonskim propisima, oni će se dostaviti naknadno nakon dogovora s nadležnim strukturama u MMPI.

Na ruti Daruvar - Pakrac - Lipik - Kričke – Novska, na potezu od Badljevine do Livađana u Požeško-slavonskoj županiji prema okvirnim kalkulacijama, predviđa se postavljanje oko 25 stupova s 20 dvosmjernih oznaka rute i 3 dvosmjerna cikloturistička putokaza u Badljevinu, Pakracu i Lipiku, a na potezu od Lipika do Brezina na ruti prema Kutini dodatnih desetak stupova s oko 10 dvosmjernih oznaka rute i jedan dvosmjerni cikloturistički putokaz u Kukunjevcu, uz zajednički u Lipiku. Pritom bi se desetak stupova sa oznakama rute i dvosmjerni cikloturistički putokazi u Lipiku (Trg Kralja Tomislava) i Pakracu (Ulica Braće Radić) odnosili na iste lokacije kao i na 'Slavonskoj ruti'. U dogovoru sa Županijskom upravom za ceste preporučuje se da se, umjesto na posebne stupove, oznake postavljaju na stupove na kojima se nalaze prometni znakovi i putokazi, kao što je uobičajeno u razvijenim europskim zemljama.

Ne računajući malu, ali važnu intervenciju kod podvožnjaka na južnom ulazu u Pakrac 'Slavonskoj' ruti, intervencije na ovim rutama uključuju sljedeće:

1. Uređenje biciklističke trake na kolniku državne ceste D-5 od izlaska iz Pakraca do skretanja za Derezu (1,9 km).
2. Uređenje biciklističke trake na kolniku županijske ceste Ž-4236 od Brezina do Kukunjevca (2,2 km).
3. Uređenje stabilne i kvalitetne makadamske podloge, a po mogućnosti i asfaltiranje nerazvrstane makadamske ceste uz željezničku prugu od Kukunjevca do Dobrovca (3,7 km).
4. Uređenje stabilne i kvalitetne makadamske podloge, a po mogućnosti i asfaltiranje dijela županijske cesti Ž-4112 i njenog nastavka po nerazvrstanoj cesti kroz mjesto Subocka (3,3 km).

Ukoliko bi se uredili i nastavci ovih ruta u Bjelovarsko-bilogorskoj i Sisačko-moslavačkoj županiji, obje bi se rute mogle opremiti odmorištima i servisnim stanicama te uvrstiti u promocijske materijale Županijskog i lokalnih TZ-a u skladu s mjerama u nastavku Operativnog plana.

Područje obuhvata:	Gradovi Lipik i Pakrac
Dionici:	• Požeško-slavonska županija • Gradovi Lipik i Pakrac • Županijska uprava za ceste Požeško-slavonske županije • Hrvatske ceste

Aktivnosti:	• Prometni elaborat postavljanja prometnih znakova za označavanje cikloturističkih ruta izrađen od strane ovlaštenog inženjera cestovnog prometa • Postavljanje prometne cikloturističke signalizacije • Uređenje odmorišta sa servisnim stanicama • Uvrštavanje u promocijske materijale Županijskog i lokalnih TZ-a
Vrijeme provedbe:	2019. - 2020.

Mjera V. Kreiranje veznih ruta od Pleternice prema Lužanima i Đakovu - 28 km

Cilj:	Stvaranje mreže uređenih ključnih županijskih cikloturističkih ruta
Opis:	Dvije preostale vezne rute odnose se na poveznicu grada Pleternice preko Zagrađa s Lužanima na Savskoj ruti u Brodsko-posavskoj županiji te na poveznicu Pleternice s općinom Levanjska Varoš i Đakovom u Osječko-baranjskoj županiji. Veza Pleternica - Lužani je u dijelu koji se odnosi na Požeško-slavonsku županiju do Bečica duga 15 km, a veza prema Đakovu od Ruševa do mjesta Slobodna Vlast 13 km, s time da se 18 km između Pleternice i Ruševa preklapa s Kružnom županijskom rutom. Realizacija i ove mjere podrazumijeva izradu izvedbenog plana obilježavanja rute i postavljanje cikloturističke signalizacije na cijeloj ruti. Budući da vizualni izgled i dimenzije oznaka rute i cikloturističkih putokaza još nisu definirani zakonskim propisima, oni će se dostaviti naknadno nakon dogovora s nadležnim strukturama u MMPI. Na ruti Pleternica – Lužani, na potezu od Pleternice do Brodskog Drenovca u Požeško-slavonskoj županiji prema okvirnim kalkulacijama, predviđa se postavljanje 7 stupova sa 6 dvosmjernih oznaka rute i jedan dvosmjerni cikloturistički putokaz u Brodskom Drenovcu uz zajednički u Pleternici (Trg Zrinskih i Frankopana), koji bi se odnosio i na Županijsku rutu. Na potezu od Pleternice prema Đakovu predviđa se otprilike 18 stupova s 15 dvosmjernih oznaka rute i tri dvosmjerna cikloturistička putokaza u Pleternici i Ruševu i Paki, pri čemu se bi se petnaest stupova s oznakama rute i dvosmjerni cikloturistički putokazi u Pleternici (Trg Zrinskih i Frankopana) i Ruševu odnosili na iste lokacije kao i na Kružnoj županijskoj ruti. Zbog vrlo slabog motornog prometa na državnoj cesti D-38 na vezi Pleternica - Đakovo nisu potrebne nikakve intervencije, dok se na vezi Pleternica - Lužani predviđa samo jedna intervencija i to: 1. Uređenje biciklističke trake na kolniku državne ceste D-25 od Pleternice do Frkljevaca (2,2 km).

	Ukoliko bi se uredili i nastavci ovih ruta u Brodsko-posavskoj i Osječko-baranjskoj županiji, obje bi se rute mogle opremiti odmorištima i servisnim stanicama te uvrstiti u promocijske materijale Županijskog i lokalnih TZ-a u skladu s mjerama u nastavku Operativnog plana.
Područje obuhvata:	Grad Pleternica i općina Čaglin
Dionici:	• Požeško-slavonska županija • Grad Pleternica i općina Čaglin • Županijska uprava za ceste Požeško-slavonske županije • Hrvatske ceste
Aktivnosti:	• Prometni elaborat postavljanja prometnih znakova za označavanje cikloturističkih ruta izrađen od strane ovlaštenog inženjera cestovnog prometa • Postavljanje prometne cikloturističke signalizacije • Uređenje odmorišta sa servisnim stanicama • Uvrštavanje u promocijske materijale Županijskog i lokalnih TZ-a
Vrijeme provedbe:	2019.

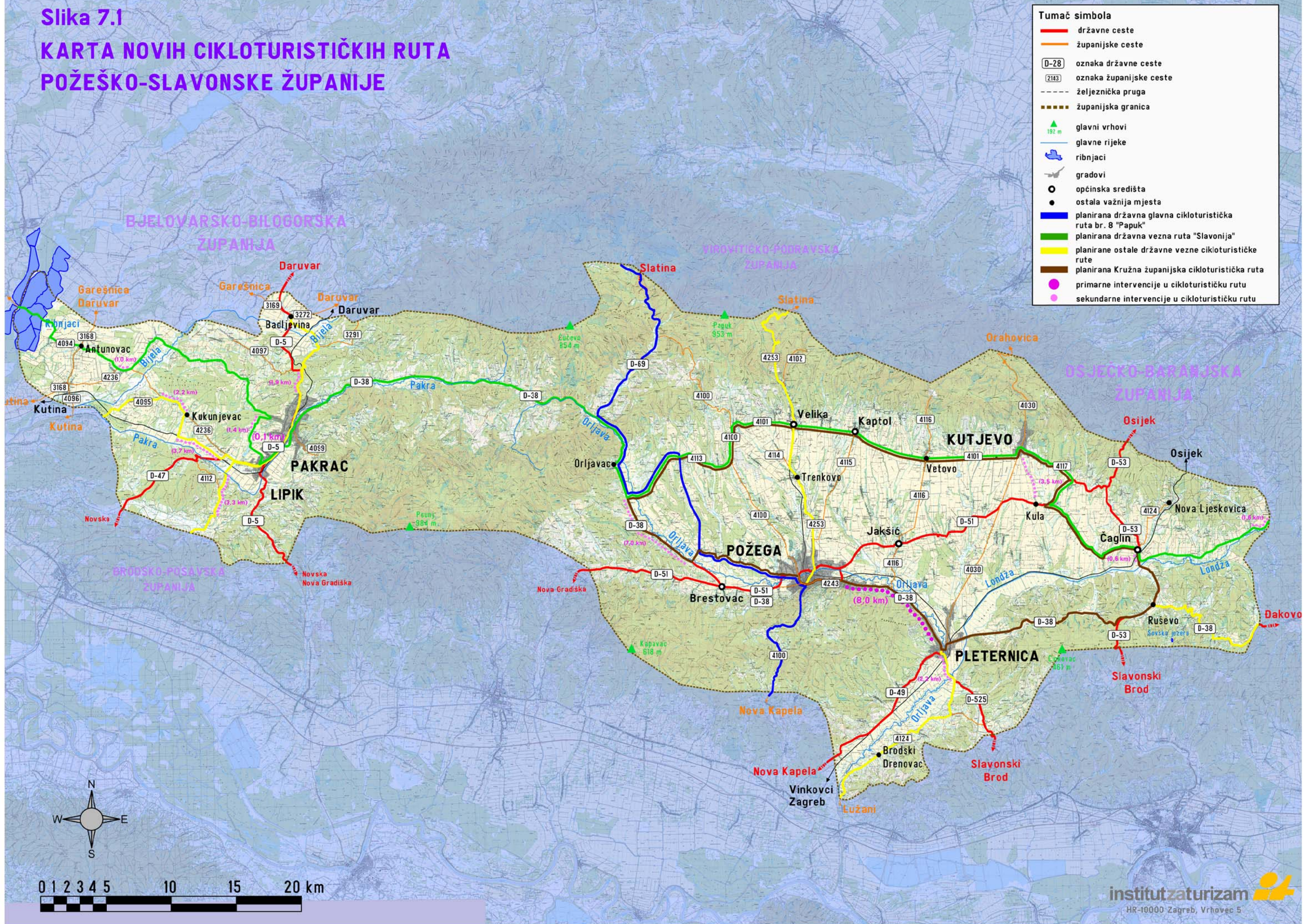
Mjera VI. Trasiranje posebne gorske rute Požega - Velika - Jankovac - 25 km

Cilj:	Stvaranje mreže uređenih ključnih županijskih cikloturističkih ruta
Opis:	Iako je zbog uspona na vršni dio Papuka s visinskom razlikom većom od 600 metara i 17 km trase po makadamskoj cesti ova je ruta za sada zanimljiva samo brdskim biciklistima, ima osnova iznimnom označavanju i ove rute. Naime, radi se o ruti koja prolazi kroz najatraktivniji vršni dio parka prirode 'Papuk', koji uključuje eko kamp 'Duboka' kod Velike i najpopularnije slavonsko planinarsko odredište park šumu Jankovac pa je jednako važna i za susjednu Virovitičko-podravsku županiju. Na području Požeško-slavonske županije od Požege preko Velike do granice s Virovitičko-podravskom županijom na vršnom dijelu Papuka duga je 25 km. Budući da u prvoj fazi nije realno uređenje rute u skladu s EuroVelo standardima, za realizaciju ove mjere nije nužna izrada izvedbenog plana, a označavanje se može izvršiti na autonoman način u dogovoru s parkom prirode 'Papuk'. Na ruti se prema okvirnim kalkulacijama predviđa postavljanje nešto više od 20 stupova s oko 20 dvosmjernih oznaka rute i tri dvosmjerna cikloturistička putokaza u Velikoj, na planiranom odmorištu na vršnom dijelu Papuka te na Trgu Svetog Trojstva u Požegi uz stup i putokaz za državnu glavnu rutu br. 8 i Kružnu županijsku rutu. U dogovoru sa Županijskom upravom za ceste preporučuje se da se, umjesto na posebne stupove, oznake postavljaju na stupove na kojima se

	nalaze prometni znakovi i putokazi, kao što je uobičajeno u razvijenim europskim zemljama. Iako se dvije krupne intervencije (asfaltiranje ukupno 17 km ceste preko Papuka i uređenje biciklističkih traka na kolniku ceste Požega - Velika) ne predviđaju prije 2020. godine, ova ruta bi se, kao ruta posebnog tipa, isto tako mogla odmah opremiti odmorištima i servisnim stanicama te uvrstiti u promocijske materijale Županijskog i lokalnih TZ-a.
Područje obuhvata:	Grad Požega i općina Velika
Dionici:	• Požeško-slavonska županija • Grad Požega i općina Velika • Županijska uprava za ceste Požeško-slavonske županije • Park prirode 'Papuk' • Hrvatske šume
Aktivnosti:	• Prometni elaborat postavljanja prometnih znakova za označavanje cikloturističkih ruta • Postavljanje prometne cikloturističke signalizacije • Uređenje odmorišta sa servisnim stanicama • Uvrštavanje u promocijske materijale Županijskog i lokalnih TZ-a
Vrijeme provedbe:	2019. - 2020.

Slika 7.1

KARTA NOVIH CIKLOTURISTIČKIH RUTA POŽEŠKO-SLAVONSKE ŽUPANIJE

Mjera VII. Obilježavanje i unapređenje lokalnih ruta za rekreativne bicikliste na odmoru i/ili izletu u Županiji

Cilj:	Unapređenje proizvoda cikloturizma na lokalnim rutama za rekreativne i trekking bicikliste
Opis:	Uz trenutno obilježene brojne lokalne rute u Požeško-slavonskoj županiji postoji potreba za obilježavanjem i dodatnih lokalnih ruta. Budući da bi se obilježavanje ovih ruta primarno provodilo na prometnicama na kojima nisu u planu krupne intervencije, radi se o razmjerno malim sredstvima potrebnim za njihovu realizaciju. Stoga se preporučuje podržavanje obilježavanja i ovih ruta ukoliko udovoljavaju standardima utvrđenim Operativnim planom. Zbog potencijalno velikog broja ovih ruta njihove trase ne mogu se precizirati Planom, ali treba težiti da udovoljavaju istim standardima kao i rute državnog značaja. To svakako uključuje i nove rute koje bi se razvijale u skladu s lokalnim inicijativama. Podrazumijeva se uvrštavanje i ovih ruta u promocijske materijale Županijskog i lokalnih TZ-a, ali primarno na detaljnijim materijalima koji bi se odnosili na pojedine dijelove Požeško-slavonske županije.
Područje obuhvata:	Cijeli prostor Požeško-slavonske županije
Dionici:	• Požeško-slavonska županija • Jedinice lokalne samouprave gradova i općina • Županijska uprava za ceste Požeško-slavonske županije • Hrvatske ceste • Hrvatske šume • Park prirode 'Papuk' • Biciklističke udruge u Županiji
Aktivnosti:	• Prometni elaborat postavljanja prometnih znakova za označavanje cikloturističkih ruta • Postavljanje prometne cikloturističke signalizacije • Uvrštavanje u promocijske materijale Županijskog i lokalnih TZ-a
Vrijeme provedbe:	kontinuirano

Mjera VIII. Kreiranje ruta, bike parkova i ostalih sadržaja za brdske (MTB) bicikliste

Cilj:	Unapređenje ponude za brdske (MTB) bicikliste
Opis:	Radi stvaranja turističke ponude za brdske bicikliste na području Županije potrebno je urediti i obilježiti nekoliko staza/ruta namijenjenih brdskim biciklistima. Osim obilježavanja staza/ruta oznakama koje trebaju biti

krajnje jednostavne i neagresivne po okoliš, to podrazumijeva i uređenje dodatnih sadržaja na stazama/rutama (prepreke, skakaonice, brvna, itd.)

Zbog tradicije održavanja natjecanja i radi osiguranja kontinuiteta u održavanju infrastrukture kao najpogodnija područja za razvoj brdskog biciklizma ističu se već afirmirane lokacije uz planinarski dom Omanovac podno Psunja kod Pakraca i Turnić kod Požege, gdje su i uređene XC staze. Treba razmisliti o eventualnim dodatnim lokacijama na području Parka prirode 'Papuk' u dogovoru s upravom Parka, gdje se mogu trasirati posebne rute namijenjene brdskim biciklistima. Dodatne rute za brdske bicikliste mogu se trasirati i na Psunju i Požeškoj gori. Kao i u slučaju infrastrukture namijenjene korisnicima cestovnih i trekking bicikala podrazumijeva se uvrštavanje sadržaja za brdske bicikliste u promocijske materijale Županijskog i lokalnih TZ-a.

Područje obuhvata:	Gradovi Pakrac i Požega, a eventualno i općina Velika i drugi gradovi i općine u skladu s lokalnim inicijativama
Dionici:	• Požeško-slavonska županija • Jedinice lokalne samouprave gradova i općina • Biciklističke udruge u Županiji
Aktivnosti:	• Obilježavanje posebnih ruta za brdske bicikliste • Uređenje bike centra i bike parkova s preprekama i skakaonicama, odnosno obnavljanje postojećih na Omanovcu i u Turniću • Uvrštavanje ponude za brdske bicikliste u promocijske materijale Županijskog i lokalnih TZ-a
Vrijeme provedbe:	2018-2020.

Mjera IX. Razvoj odmorišta i servisnih stanica za cikloturiste

Cilj:	Podizanje kvalitete cikloturističkih ruta u Požeško-slavonskoj županiji
Opis:	Cikloturizam predstavlja turistički proizvod aktivnog odmora i rekreacije pa je za njegovu cjelovitost ponude i opremljenost ruta potrebno planirati mjesta za odmor. Pri tome se misli na uređena mjesta na kojima se cikloturisti mogu zaustaviti i odmoriti na rutama u ruralnim predjelima ili manjima naseljima. Urbane cjeline obično imaju opremljena mjesta i dovoljno ugostiteljskih sadržaja na kojima se cikloturisti mogu zaustaviti i već raspolazu svom potrebnom infrastrukturom. Lokacije za mjesta biciklističkih odmorišta treba pažljivo odabrati kako bi se zadovoljiti kriteriji da ona budu izdvojena od buke, da budu lijepo uređena, natkrivena, sa stolovima i klupicama, održavana i s lijepim pogledima (po mogućnosti kombinirati s vidikovcima). Posebno se računa

treba voditi o duljini i težini rute kako bi bila pravilno raspoređena s obzirom na potrebe za predahom.

Uobičajena opremljenost odmorišta sastoji se od:

- Uređenih mjesta za parkiranje bicikla,
- Nekoliko klupa za sjedenje (i stola),
- Koša za smeće,
- Nadstrešnice (mogućnost sklanjanja od kiše i sunca),
- Info-panoa s kartom koja sadrži prikaz ruta, lokacije za odmorišta, turističke sadržaje u okruženju i druge osnovne turističke informacije.

Odmorišta mogu sadržavati i stanice za popravak bicikla (osnovni alat uključujući pumpu za bicikl) te dostupnost pitke vode kada je to moguće, što im daje dodanu vrijednost.

U Požeško-slavonskoj županiji predlaže se formiranje odmorišta na sljedećim lokacijama:

- Novo Zvečevo (ulaz u PP Papuk)
- Stiježevica (uz odmorište uz jezero)
- Orljavac (vidikovac kod crkve)
- Crkveni Vrhovci (vidikovac)
- Ribnjaci (uz ribnjak Poljana Pakračka)
- Strižičevac
- Bučje
- Biškupci (pogled na crkvu u Stražemanu)
- Kaptol (kod dvorca)
- Latinovac (eko centar)
- Savski Dol (vidikovac)
- Između Kalinića i Djedine Rijeke (kod odvojka za Bilač)
- Brodski Drenovac (kod crkve)
- Papuk (na granici s Virovitičko-podravskom županijom)

Područje obuhvata:	Područje Požeško-slavonske županije
Dionici:	• Požeško-slavonska županija • Sustav turističkih zajednica • Jedinice lokalne samouprave gradova i općina
Aktivnosti:	• Odrediti točne lokacije za odmorišta • Definirati standard izgleda odmorišta što više usklađen s okolišem i tradicijom autentične drvene građe • Provesti projekt izgradnje odmorišta (u fazama) • Regulirati održavanje odmorišta u okviru održavanja ruta

- Promovirati odmorista u svim informativnim i promocijskim materijalima lokalnih i županijske turističke zajednice i drugih dionika

Vrijeme provedbe: 2018. - 2019.

7.2. OPERATIVNA STRATEGIJA ZA RAZVOJ I PROMOCIJU CIKLOTURISTIČKOG PROIZVODA

Mjera X. Razvoj i certificiranje smještajne ponude, unapređenje ugostiteljskih sadržaja i izleta za cikloturiste

Cilj: Poticanje poduzetništva u Požeško-slavonskoj županiji i podizanje kvalitete cikloturističke ponude

Opis: Cikloturisti, kao tržišni segment u turizmu, imaju određene specifične zahtjeve vezane uz samu aktivnost i opremu koju koriste. Zbog toga, kvaliteti turističke ponude, u velikoj mjeri pridonose prilagođeni smještajni kapaciteti, ali i ugostiteljski sadržaji, opremljenost atrakcija, ponuda tematiziranih izleta i slično.

Uobičajena je praksa da se smještajni objekti koji žele privlačiti cikloturiste dodatno opreme i uvedu usluge koje boravak cikloturista čine ugodnijim i sadržajnijim. Ispunjavajući te kriterije, specijaliziraju se i dobivaju oznaku marke kvalitete koja im pomaže u prepoznavanju na tržištu kao i u promocijskim i prodajnim aktivnostima. Prema primjerima dobre prakse iz okruženja ti uvjeti mogu biti podijeljeni u više kategorija (obavezni i opcionalni) kako bi se objekti koji se žele posebno specijalizirati mogli još dodatno istaknuti. Osnovni kriteriji obično ispunjavaju glavne potrebe cikloturista (npr. prihvata za jednu noć, prostor za odlaganje opreme, prostor za sušenje, alat za jednostavne popravke) dok opcionalni kriteriji unose faktor diferencijacije i čine dio ponude kojom se objekti mogu dodatno izdvojiti. To su, primjerice, ponuda izleta, prijevoz prtljage, usluga rezervacije noćenja u sljedećem objektu, kvalitetni info-materijali, preporuke za obilazak turističkih atrakcija i sl.

Važno je odrediti model certificiranja, odnosno, nositelja dodjele posebnog standarda kvalitete, načina provedbe i monitoringa. Isto tako, potrebno je izraditi grafički standard te izgled ploča koje objekti koji ispunje uvjete ističu na vidljivom mjestu. Certificirani objekti posebno se promoviraju kroz sve promocijske materijale i aktivnosti sustava turističkih zajednica i drugih dionika u turističkom marketingu. Osim unapređenja smještajnih sadržaja valja razmisliti i o prilagodbi ugostiteljskih sadržaja i atrakcija, koji također mogu, uz relativno malo

intervencija, postati dostupniji i prilagođeni cikloturistima (npr. sigurno odlaganje bicikala, 'lunch paketi', prilagođeni zdravi, energetske jači obroci i sl.).

Kad je riječ o organiziranoj ponudi izleta za cikloturiste danas ona u Županiji postoji, ali je, s obzirom na mogućnosti, još uvijek relativno skromna. Vezano uz to, važno je istražiti interes agencija, poticati ih na ponudu paketa za cikloturiste u smislu pomoći kod izrade programa, organizacije studijskih putovanja sa ciljem upoznavanja primjera dobre prakse i sl. Ponuda izleta tematski se prilagođava obilasku turističkih atrakcija i njihovom povezivanju sa cikloturizmom koji tako povezuje edukaciju, rekreaciju i opuštanje uz cjeloviti turistički doživljaj.

Područje obuhvata:	Cijela Požeško-slavonska županija
Dionici:	• TZ Požeško-slavonske • Požeško-slavonska županija • Privatni sektor: hotelijeri, ugostitelji, turističke agencije, kampovi • Javni sektor: kulturne atrakcije • Ministarstvo turizma
Aktivnosti:	Smještaj i ugostiteljstvo • Provesti programe interne komunikacije s dionicima u turizmu te istražiti interes za certificiranje • Dostaviti popis zainteresiranih objekata Koordinacijskom tijelu za razvoja cikloturizma pri Ministarstvu turizma RH • Razraditi model i nositelja certificiranja • Definirati kriterije i standarde usluga za pojedine objekte • Provesti certificiranje • Izraditi vizualni identitet (znak marke kvalitete) i dodijeliti ga objektima • Praćenje/monitoring ispunjavanja kriterija za dodjelu znaka kvalitete • Izraditi plan i provoditi promocijske aktivnosti vezane uz certificirane objekte • Promovirati certificirane cikloturističke objekte u svim informativnim i promocijskim materijalima lokalnih i županijskih turističkih zajednica drugih dionika Turističke agencije • Razviti i provoditi sustav poticaja za turističke agencije za specijalizaciju za cikloturiste (edukacija, obilazak primjera dobre prakse, povezivanje s drugim dionicima, edukacija vodiče za cikloturizam, promocija) Trgovina i usluga

	• Poticati male obrtnike u cikloturizmu: biciklistički servisi, vulkanizeri, lokalni prijevoznici i taxi servisi, trgovine posebnom sportskom i cikloturističkom opremom • Poticati, organizirati i provoditi ciljane edukacije malih poduzetnika u cikloturizmu praćenjem novih trendova, u suradnji s većim lancima specijaliziranih trgovina npr. Keindl Sport, Rog_joma, Decatlon, Author TCT d.o.o., itd. Veći specijalizirani lanci mogu ponuditi obuku kadrova vezanih uz određene vrste bicikala, trendove u biciklizmu, npr. uz e-bicikl, rezervnim dijelovima itd.
Vrijeme provedbe:	2017. - 2020.

Mjera XI. Razvoj informativnih i interpretativnih sadržaja

Cilj:	Unapređenje kvalitete cikloturističkog proizvoda
Opis:	Doživljaju boravka cikloturista u destinaciji uvelike pridonosi dostupnost i kvaliteta informacija na dovoljno detaljnoj razini i mjestima gdje ih se očekuje. Suvremene tehnologije omogućuju dostupnost informacija putem mrežnih (web) stranica, društvenih mreža, mobilnih aplikacija i sl. Međutim, cikloturistima je tijekom boravka u Županiji važno pružati informacije i na druge načine, bilo tiskanim materijalima i osobnom preporukom (TIC-evi) ili info materijalima u prostoru (info-ploče, pano-karte i informativne ploče). TIC-evi danas funkcioniraju u okviru ureda turističkih zajednica i u njima je važno osigurati kvalitetne karte i brošure kao i mogućnost dobivanja preporuka od strane educiranih informatora koji cikloturiste mogu savjetovati, poticati ih na kretanje po destinaciji i uputiti ih na dodatne sadržaje. Povrh toga, info materijale potrebno je distribuirati i kroz smještajne i ugostiteljske objekte, muzeje, TIC-eve, atrakcije i druga mjesta koja posjećuju biciklisti. Dalje, informiranost se osigurava i kroz kvalitetne informativne i interpretativne sadržaje u prostoru pri čemu se misli na info-ploče postavljene na mjestima na kojima se očekuju informacije - odmorištima, vidikovcima, kod većih atrakcija. Interpretaciju je potrebno osigurati na više stranih jezika, sa svim potrebnim informacijama, ciljano i pregledno, bez suvišnih detalja. Poželjno je da info-ploče na cijelom prostoru budu jednoobraznog dizajna, odnosno, vizualno povezane (materijal, boje, koncept, raspored informacija, način isticanja poruka) te dimenzijama i oblikom prilagođene prostoru i okruženju.
Područje obuhvata:	Područje cijele Županije
Dionici:	• Jedinice lokalne samouprave

	• Sustav turističkih zajednica • Ostali dionici iz javnog sektora (Hrvatske ceste, ustanove iz kulture, zaštite prirode i dr.) • Privatni poduzetnici
Aktivnosti:	• Izrada baza za distribuciju informativnih i promocijskih materijala • Definiranje atrakcija koje je potrebno interpretirati • Određivanje lokacija za info-ploče i interpretacijske ploče • Definiranje dizajna za jednoobrazne info-ploče, interpretacijske ploče i druge info materijale (sinergijski učinci) • Izrada i postavljanje info-ploče • Izrada i postavljanje interpretacijskih sadržaja • Održavanje informativnih i interpretativnih sadržaja
Vrijeme provedbe:	• 2018. - kontinuirano

Mjera XII. Unapređenje promocijskih aktivnosti i materijala

Cilj:	Podignuti razinu prepoznatljivosti Požeško-slavonske županije te privlačiti veći broj cikloturista
Opis:	Kako bi se Požeško-slavonska županija pozicionirala na tržištu cikloturizma važno je intenzivirati promocijske aktivnosti i unaprijediti materijale. Cikloturizam je dijelom, kao proizvod, zastupljen u promocijskim materijalima (iako relativno skromno) te se promovira putem mrežnih (web) stranica. Međutim, valjalo bi, u okviru financijskih mogućnosti, unaprijediti materijale te intenzivirati aktivnosti usmjerene prema ovom tržištu. Vezano uz aktivnosti, moguće je pojačano organizirati studijska putovanja za novinare i blogere koji obrađuju temu cikloturizma, te specijaliziranih inozemnih agenata i turoperatora. Ovdje je moguće napraviti iskorake udruženim naporima s drugim dionicima u turizmu, kao i sa sustavom turističkih zajednica u okruženju. Kad je riječ o tiskanim materijalima, osnovni skup materijala za cikloturiste trebao bi sadržavati sljedeće: • Cikloturističke karte Županije: potrebno je pokriti prostor cijele Županije te na pregledan i jednostavan način prikazati sve rute, sadržaje na njima i specifičnosti. • Imidž-info materijali: cikloturizam je potrebno promovirati kroz materijale svih turističkih zajednica koji bi se trebali distribuirati kroz sustava TZ. Po principu 'svi o svima' kako bi cikloturiste poticali na kretanja po cijelom prostoru Županije. Za tiskane je materijale važno da su međusobno usklađeni i s drugim oblicima promocije (putem mrežnih (web) stranica, društvenih mreža i

mobilnih aplikacija). Ta se usklađenost postiže kroz jedinstveni koncept, ključne poruke, kvalitetne fotografije i slično.

Unapređenje promocije kroz 'nove' tehnologija uključuje sljedeće:

- Unaprijediti web stranicu županijske TZ u dijelu koji se odnosi na cikloturizam kroz bolji izbor fotografija, dodavanja sadržaja na kartu, veće mogućnosti selektiranja i izbora ruta.
- Izradu novog web portala Požeško-slavonske županije sa svim potrebnim informacijama za cikloturiste kroz pregledan skup izbornika (npr. rute, smještaj, ugostiteljstvo, manifestacije, servisi i usluge, korisne informacije). Osigurati da je link dostupan kroz promocijske materijale i alate turističkih zajednica i drugih dionika u cikloturističkoj ponudi. Biciklističke rute su digitalizirane i dostupne putem web stranica <http://karta.tzzps.hr/>, na kojima se mogu dobiti informacije o njima, uključujući i GPX tragove ruta. Međutim, ne mogu se dodavati sadržaji niti dobiti dodatne informacije.
- Kad je riječ o mobilnoj aplikaciji ona postoji za ukupnu ponudu Županije i cikloturizam se obrađuje u dijelu 'aktivnosti'. Ipak, razvojem proizvoda bilo bi poželjno izraditi i specijaliziranu mobilnu aplikaciju za cikloturiste sa svim potrebnim informacijama i interaktivnim mogućnostima.

Područje obuhvata:	Područje cijele Županije (sve turističke zajednice u Županiji)
Dionici:	• Turističke zajednice u Županiji u suradnji s jedinicama lokalne samouprave • Specijalizirane tvrtke za izradu promocijskih materijala
Aktivnosti:	Tiskani materijali • Izrada projektnog zadatka/koncepta • Usuglašavanje na razini Županije • Izrada materijala i distribucija Izrada mrežne (web) stranice • Izrada projektnog zadatka/koncepta • Usuglašavanje na razini Županije • Izrada mrežne (web) stranice i modela ažuriranja Izrada mobilne aplikacije • Izrada projektnog zadatka/koncepta • Izrada mobilne aplikacije i stavljanje linka za njeno preuzimanje na web stranice sustava turističkih zajednica i drugih dionika u turizmu
Vrijeme provedbe:	2017. - kontinuirano

Mjera XIII. Unapređenje dodatnih usluga za cikloturiste i bicikliste

Cilj:	Podizanje kvalitete cikloturističkog proizvoda
Opis:	Raspoloživost, jednostavan pristup i mogućnost izbora različitih dodatnih usluga za cikloturiste govori o specijalizaciji destinacije za cikloturiste i brizi o kvaliteti ponude. Riječ je, primjerice, o mogućnostima najma bicikala na različitim lokacijama, sustavima javnih bicikala i njihovoj dostupnosti turistima, mreži biciklističkih servisa, raspoloživosti punionica za sve popularnije e-bicikle, te taxi servis (kombi ili prikolica) za bicikliste i bicikle u slučaju „premošćivanja“ suviše prometnih ili brdskih dionica na ruti. Iako postoji mogućnost najma bicikla u Požeško-slavonskoj županiji ona je još uvijek relativno skromna pa je razvojem cikloturizma potrebno potaknuti veći broj poduzetnika na ponudu najma bicikla. Posebno se misli na smještajne objekte u blizini atrakcija. Poduzetnike je moguće povezati s većim trgovinama, distributerima bicikala i prateće opreme i rezervnih dijelova. Sustav javnih bicikala, za sada, na području Županije nije razvijen, ali bi se mogao, primjerice, uvesti na području Lipika i Pakraca međusobno povezanih i udaljenih ugodnih 4 km, kao i na području grada Požege uz mogućnost širenja prema Velikoj i Pleternici, posebice ukoliko bi se uredila kvalitetna biciklistička veza prema ovim naseljima. Ovakvi sustavi povoljno djeluju i na kvalitetu života i poboljšanje zdravlja lokalnog stanovništva, jer se mogu koristiti i za odlazak na posao ili školu, dok turistima omogućuju upoznavanje destinacije na pomalo 'drugačiji' način. Poseban naglasak treba staviti na širenje mreže servisa za bicikle, posebno u dijelovima Županije gdje sada nije dostupan, a njima će prolaziti rute. Također će s vremenom trebati širiti i mogućnost punjenja e-bicikala zbog rasta njihove popularnosti među cikloturistima.
Područje obuhvata:	• Područje cijele Županije
Dionici:	• Jedinice lokalnih samouprava • Sustav turističkih zajednica • Privatni sektor (servisi, trgovine e-biciklima, distributeri, serviseri, poduzetnici u turizmu i dr.)
Aktivnosti:	Bike-sharing sustav • Istraživanje interesa za bike-sharing sustav • Dogovor lokalnih samouprava oko povezivanja te formiranje modela partnerstva

	• Uspostava bike-sharing sustava i njegova promocija lokalnom stanovništvu i turistima (također preko sustava TZ i promo materijala i mrežnim (web) stranicama)
	Razvoj ostalih usluga
	• Razviti sustav poticanja poduzetništva (interni marketing, edukacija)
Vrijeme provedbe:	• 2018. - kontinuirano

7.3. OPERATIVNA STRATEGIJA ZA PODIZANJE KVALITETE LJUDSKIH RESURSA

Mjera XIV. Uspostava operativnog tijela nadležnog za realizaciju planiranih mjera

Cilj:	Provedba i monitoring plana razvoja cikloturizma
Opis:	Kako bi se mjere predviđene ovim planom u što većoj mjeri realizirale i cikloturizam počeo intenzivnije razvijati na području Požeško-slavonske županije predviđa se uspostava operativnog tijela odgovornog za implementaciju mjera. Operativno tijelo okupilo bi ključne predstavnike javnog i privatnog sektora koji su odgovorni za realizaciju mjera. Njegova funkcija bila bi praćenje realizacije mjera, rješavanje eventualnih prepreka prilikom realizacije (npr. pitanje vlasništva, prostorni planovi i sl.), koordinacija između dionika, izvještavanje prema javnosti, pomoć u realizaciji mjera i dr. Operativno tijelo pratilo bi realizaciju predviđenih aktivnosti te osiguravalo jednaku razinu i ravnomjernu informiranost svih dionika relevantnih za razvoj cikloturizma u Županiji o tijeku aktivnosti, planovima i realizaciji. Također bi brinulo o komunikaciji s drugim Županijama i regijama vezano uz povezivanje ruta na državnoj i međunarodnoj razini kao i s nacionalnim Koordinacijskim tijelom za razvoj cikloturizma.
Područje obuhvata:	Područje Požeško-slavonske županije
Dionici:	• Predstavnici Županije • Predstavnici sustava turističkih zajednica • Predstavnici smještajnih i ugostiteljskih objekata i drugi ključni dionici u turizmu • Predstavnici Udruga • Predstavnici regionalnih razvojnih agencija, poduzeća u državnom vlasništvu (Hrvatske šume, Hrvatske vode, Hrvatske ceste, JU za zaštitu prirode, JU PP i sl.)

Aktivnosti:	• Praćenje realizacije plana i izvještavanje Županije i javnosti • Koordinacija dionika i pomoć u planiranju i realizaciji aktivnosti
Vrijeme provedbe:	2017. - kontinuirano

Mjera XV. Edukacija dionika o važnosti razvoja biciklizma i cikloturizma

Cilj:	Podizanje svijesti lokalnog stanovništva o biciklizmu i mogućnosti cikloturizma u Županiji
Opis:	Iako se cikloturizam u Požeško-slavonskoj županiji već niz godina intenzivno razvija, posebno kroz projekt 'Stazama lipicanca i kune' tema biciklizma i cikloturizma je tema o kojoj je važno govoriti među lokanim stanovništvom iz dva razloga. Prvo, kako bi se uputilo na što češće korištenje bicikla u kontekstu zdravog života i ekologije, a drugo, kako bi se cikloturizam prepoznao kao mogućnost poduzetništva i razvoja proizvoda i usluga koji će unaprijediti turističku ponudu Županije. Zbog toga je važno poduzimati aktivnosti internog marketinga kroz lokalne medije (tisak, radio, televizija), web i društvene mreže te organizirati radionice/seminare o temi cikloturizma, putem kojih bi se dionici upoznali sa specifičnostima ovog proizvoda, trendovima, mogućnostima razvoja u Požeško-slavonskoj županiji, obilježjima potrošača, mogućnostima promocije i prodaje i dr. Za interni marketing, vezan uz rast biciklizma, među lokalnim stanovništvom potrebno je u edukativne radionice uključiti Ministarstvo unutarnjih poslova, posebno vezano uz aspekt sigurnosti u prometu. Za suradnju s lokalnim medijima važno je raspolagati bazom tih medija, organizirati događanja, koristiti press materijale (npr. 'press release' pripremiti kod realizacije nekog projekta ili događanja vezanih uz cikloturizam), objavljivati novosti (primjerice, plasiranje informacija o ovom dokumentu) i intervjue kako bi cikloturizam bio što više zastupljen u medijima. Tome može pridonijeti i zaseban dio na web stranicama Županijske turističke zajednice namijenjen internoj javnosti gdje se mogu pružati informacije o aktualnim trendovima, informacije o primjerima dobre prakse, kretanja u okruženju i slično.
Područje obuhvata:	• Područje cijele Županije
Dionici:	• Sustav turističkih zajednica • Jedinice lokalne samouprave • Edukativne ustanove • Mediji • Ministarstvo unutarnjih poslova

	• Javne ustanove za zaštićenu prirodu županija
Aktivnosti:	• Izrada plana aktivnosti internog marketinga • Provedba i monitoring aktivnosti
Vrijeme provedbe:	• 2018. - kontinuirano

Mjera XVI. Obrazovanje certificiranih biciklističkih vodiča i/ili pratitelja

Cilj:	Podizanje kvalitete cikloturističke ponude i privlačenje većeg broja cikloturista
Opis:	Vođenje turista predstavlja iznimno važan dio cjelokupnog turističkog proizvoda, a u slučaju cikloturizma zahtjeva dodatna specifična znanja i vještine. Osim ugodne vožnje na biciklu i lijepe prirode cikloturisti traže posebitosti prostora, priče, atrakcije, lokalnu hranu i sve što im može obogatiti doživljaj. Tu veliku ulogu imaju upravo znanja specijaliziranih biciklističkih vodiča i/ili pratitelja. Zbog toga je važno u Županiji raspolagati bazom cikloturističkih vodiča/pratitelja za ovaj turistički proizvod.

Tečajevi bi, među ostalim, trebali sadržavati sljedeće teme:

- O biciklu - osnovne glavne dijelove bicikla i njihovu vrstu i namjenu (npr. upravljač ili volan, vilica bicikla, lulica, mjenjač i kočnice, pogon, prijenosi, zupčanici i lanac, sjedalo (ili sic) i sic štanga, kotači, zračnice i gume, s dodatkom opreme za bicikliste, oprema vodiča/pratitelja i osnova servisa),
- O osnovama sportske fiziologije i prehrani biciklista i cikloturista (prednosti i mane prehrane, različiti glavni izvori energije u ljudskom tijelu /ATP, ugljikohidrati, proteini, masti, tekućine i elektroliti, minerali/, izdržljivost i rehidracija/dehidracija, energetske i nutritivne zahtjeve, metabolizam, živčani sustav, mišići i mišićna vlakna, prosječna energetska potrošnja kod biciklista, hipoglikemija i razina glukoze u krvi, sportski, energetske, zdravi menu, itd.),
- Prva pomoć na terenu - najčešće moguće biciklističke nezgode i ozljede, pravilna reakcija i sanacija, lakše ozljede - kontuzije, rane, udarci, ogrebotine, teže ozljede - vanjsko krvarenje, unutarnje krvarenje, iščašenje, uganuće, prijelomi; imobilizacija; ozljede glave i mozga, ozljede kralježnice, reanimacija; prva pomoć kod ostalih nezgoda u prirodi (ugriz zmije, pauka, pregrijavanje, pothlađivanje, dr. i brojevi Hitne službe), orijentacija (snalaženje) u prostoru, kartografija i GPS tehnologija, vrste uređaja i namjena (najčešće korištene karte u biciklizmu, podloga za planiranje i analizu vožnji na terenu, osnovni software i rad s aplikacijom,

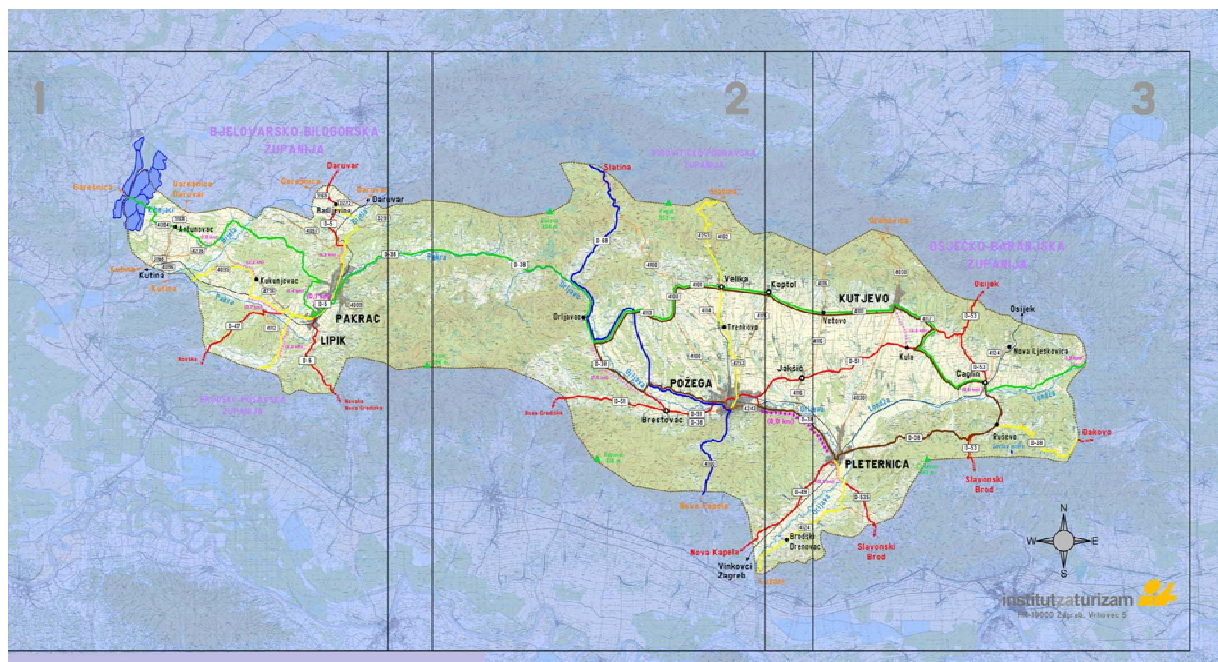
	osnovne karakteristike i funkcije GPS uređaja i glavni proizvođači, baterije i autonomija uređaja, GPS točke na putu, POIs - zanimljive lokacije, ruta, trag ili trasa, snimanje tragova na terenu, visinski profil, itd.), • Priprema itinerera, planiranje i provjera izvedbe putovanja, • Etika i pravila ponašanja pratitelja/vodiča, • Kratka povijest biciklizma u Hrvatskoj, • Praktični dio - poligon vježba i servis vježba, GPS u praksi.
Područje obuhvata:	Područje cijele Županije
Dionici:	• Požeško-slavonska županija • Turistička zajednica Požeško-slavonske županije • Članovi udruga vodiča • HBS i biciklistički klubovi (udruge) • Predstavnici i suradnici receptivnih turističkih agencija • Stručnjaci nacionalnog i županijskog koordinacijskog tijela za razvoj cikloturizma
Aktivnosti:	• Izrada baze svih licenciranih vodiča i pratitelja u Županiji • Istraživanje interesa za stjecanjem znanja i vještina za vodiče i pratitelje u cikloturizmu • Slanje informacija Koordinacijskom tijelu za razvoj cikloturizma pri Ministarstvu turizma RH • Organizacija edukacije u suradnji s edukativnom ustanovom prema odobrenom programu od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja, Agencija za odgoj i obrazovanje, te Središnjeg državnog ureda za šport (SDUS) • Izdavanje licenci i izrada baze licenciranih vodiča i pratitelja u cikloturizmu • Distribucija informacija svim zainteresiranim dionicima u turizmu
Vrijeme provedbe:	2018. i 2020.

8. PLAN IMPLEMENTACIJE

STRATEGIJE/MJERE		2017. (IX-XII)	2018.	2019.	2020.
RAZVOJ RUTA I CIKLOTURISTIČKE INFRASTRUKTURE					
I.	Kreiranje državne glavne rute br. 8 'Papuk' - 57 km				
	Obilježavanje rute				
II.	Kreiranje državne vezne rute 'Slavonske rute' - 132 km				
	Obilježavanje rute				
	Uređenje prolaska za bicikliste pokraj podvožnjaka na cesti D-5 između Lipika i Pakraca u duljini od 100 metara				
	Asfaltiranje 1,4 makadamske ceste od Klise do Prekopakre				
	Asfaltiranje 1,6 km makadamske ceste od Starog Zdenkovca do granice s Osječko-baranjskom županijom				
	Uređenje 1,0 km biciklističke trake na kolniku županijske ceste Ž-4236 u Gaju				
	Uređenje 600 metara biciklističke trake na kolniku državne ceste D-53 u Čaglinu				
	Uređenje stabilne i kvalitetne makadamske podloge, a po mogućnosti i asfaltiranje 3,5 km izravne cestovne veze Kutjevo - Kula				
III.	Kreiranje Kružne županijske rute - 104 km				
	Obilježavanje rute				
	Uređenje 8 km biciklističke trake na kolniku državne ceste D-38 od Požege do Pleternice				
	Uređenje 7 km biciklističke trake na kolniku državne ceste D-38 od Pasikovaca do skretanja za Skenderovce				
IV.	Kreiranje veznih ruta od Lipika prema Daruvaru, Novskoj i Kutini - 40 km				
	Obilježavanje ruta				
	Uređenje 1,9 km biciklističke trake na kolniku državne ceste D-5 od izlaska iz Pakraca do skretanja za Derezu				

	Uređenje 2,2 km biciklističke trake na kolniku županijske ceste Ž-4236 od Brezina do Kukunjevca				
	Uređenje stabilne i kvalitetne makadamske podloge na 3,7 nerazvrstane makadamske ceste uz željezničku prugu od Kukunjevca do Dobrovca				
	Uređenje stabilne i kvalitetne makadamske podloge na 3,3 km ceste Ž-4112 i njenom nastavku po nerazvrstanoj cesti kroz Subocku				
V.	Kreiranje veznih ruta od Pleternice prema Lužanima i Đakovu - 28 km				
	Obilježavanje ruta				
	Uređenje 2,2 km biciklističke trake na kolniku državne ceste D-25 od Pleternice do Frkljevaca				
VI.	Trasiranje i obilježavanje posebne gorske rute Požega - Velika - Jankovac - 25 km				
VII.	Obilježavanje i unapređenje lokalnih ruta za rekreativne bicikliste na odmoru i/ili izletu u Županiji i touring bicikliste				
VIII.	Kreiranje ruta, bike parkova i ostalih sadržaja za brdske (MTB) bicikliste				
IX.	Razvoj odmorišta i servisnih stanica za cikloturiste				
RAZVOJ I PROMOCIJA CIKLOTURISTIČKOG PROIZVODA					
X.	Razvoj i certificiranje smještajne ponude, unapređenje ugostiteljskih sadržaja i izleta za cikloturiste				
XI.	Razvoj informativnih i interpretativnih sadržaja				
	Unapređenje promocijskih aktivnosti i materijala				
XII.	Tiskani materijali				
	Mrežna (web) stranica i mobilna aplikacija				
XIII.	Unapređenje dodatnih usluga za cikloturiste				
PODIZANJE KVALITETE LJUDSKIH RESURSA					
XIV.	Uspostava operativnog tijela nadležnog za realizaciju planiranih mjera				
XV.	Edukacija dionika o biciklizmu i cikloturizmu				
XVI.	Obrazovanje certificiranih biciklističkih vodiča i/ili pratitelja				

9. PRILOG - TRI SEKCIJE KARTE NOVIH CIKLOTURISTIČKIH RUTA

1

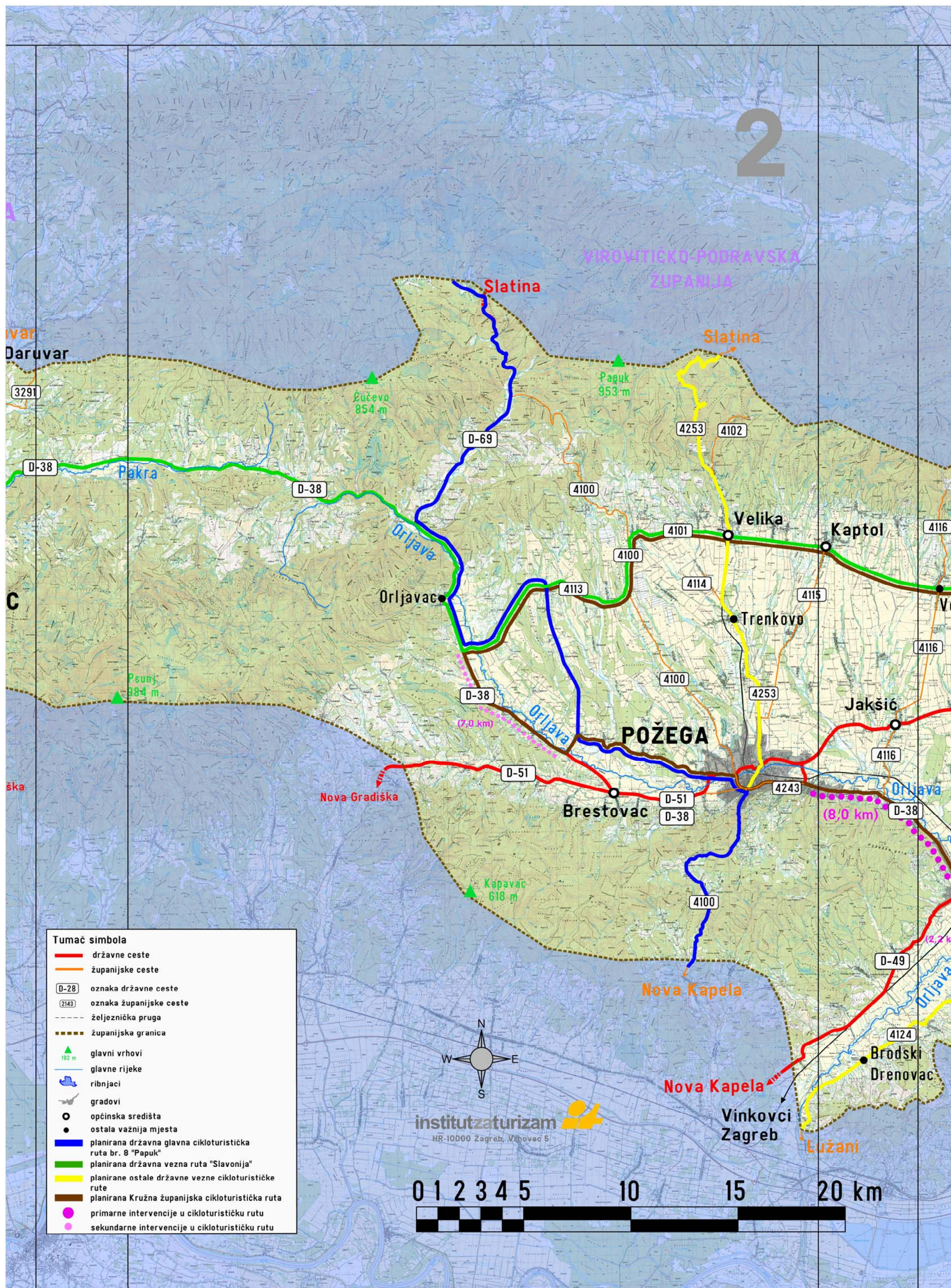
BJELOVARSKO-BILOGORSKA
ŽUPANIJA

Tumač simbola

- državne ceste
- županijske ceste
- D-28 oznaka državne ceste
- 2143 oznaka županijske ceste
- - - željeznička pruga
- županijska granica
- ▲ glavni vrhovi
- glavne rijeke
- ribnjaci
- gradovi
- općinska središta
- ostala važnija mjesta
- planirana državna glavna cikloturistička ruta br. 8 "Papuk"
- planirana državna vezna ruta "Slavonija"
- planirane ostale državne vezne cikloturističke rute
- planirana Kružna županijska cikloturistička ruta
- primarne intervencije u cikloturističku rutu
- sekundarne intervencije u cikloturističku rutu

institut zaturizam
HR-10000 Zagreb, Vrhovec 5

0 1 2 3 4 5 10 15 20 km

Tumač simbola

- državne ceste
- županijske ceste
- D-28 oznaka državne ceste
- 2143 oznaka županijske ceste
- željeznička pruga
- županijska granica
- ▲ 192 m glavni vrhovi
- glavne rijeke
- ribnjaci
- gradovi
- općinska središta
- ostala važnija mjesta
- planirana državna glavna cikloturistička ruta br. 8 "Papuk"
- planirana državna vezna ruta "Slavonija"
- planirane ostale državne vezne cikloturističke rute
- planirana Kružna županijska cikloturistička ruta
- primarne intervencije u cikloturističku rutu
- sekundarne intervencije u cikloturističku rutu

3

institutzaturizam

HR-10000 Zagreb, Vrhovec 5

0 1 2 3 4 5 10 15 20 km